

Τμήμα Οικονομικών
Επιστημών

**MSc law &
economics**

DEPARTMENT of ECONOMICS,
UNIVERSITY of MACEDONIA
and SCHOOL of LAW,
ARISTOTLE UNIVERSITY of THESSALONIKI

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Νομική Σχολή

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Διπλωματική Εργασία

**Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥΧΙΚΩΝ
ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ**

της

ΠΟΛΥΞΕΝΗΣ ΚΡΕΤΣΟΒΑΛΗ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Επιβλέπων Καθηγητής: Ρήγας Γιοβαννόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης Δίκαιο και Οικονομικά
(με εξειδίκευση στον τομέα των Επιχειρήσεων)

Μάρτιος 2024

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η εξέταση της προβληματικής της ευθύνης των διοικητικών οργάνων των κεφαλαιουχικών εταιρειών κατά τη συγχώνευσή τους. Επιχειρείται η προσέγγιση της ευθύνης των διοικητικών οργάνων έναντι τόσο του ίδιου του νομικού προσώπου, όσο και των μετόχων ή εταίρων αυτών καθώς και των εταιρικών πιστωτών. Η ολοένα αυξανόμενη πραγματοποίηση εταιρικών μετασχηματισμών με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των εταιρειών, σε συνδυασμό με την πολυπλοκότητα της λειτουργίας των νομικών προσώπων, οδήγησε στην ανάπτυξη του δικαίου των εταιρικών μετασχηματισμών, αρχικά σε ενωσιακό και στην συνέχεια σε εθνικό επίπεδο.

Αντικείμενο ιδιαίτερου προβληματισμού και εκτενούς ανάλυσης στην παρούσα εργασία τυγχάνει το ζήτημα της αποκατάστασης της ζημίας που δύναται να υποστούν κατά τη συγχώνευση των εταιρειών και εξαιτίας της δράσης των διοικητικών οργάνων οι μέτοχοι ή εταίροι των νομικών προσώπων. Έχει αναπτυχθεί στη θεωρία και αντιμετωπιστεί από την νομολογία το ζήτημα της ελλιπούς προστασίας της παραπάνω ομάδας, ειδικά όσον αφορά την μειωηφούσα εταιρική συμμετοχή, όχι μόνο στο πλαίσιο του εταιρικού μετασχηματισμού, αλλά και κατά τη λειτουργία των εταιρειών.

Σκοπείται, για το λόγο αυτό, η προσέγγιση της παρεχόμενης προστασίας των μετόχων και εταίρων υπό την προβληματική της μειονεκτικής θέσης τους έναντι της κρατούσας πλειοψηφίας και της δυναμικής εξουσίας των διοικητικών οργάνων υπό το πρίσμα του ν. 4601/2019 αλλά και των γενικότερων διατάξεων εταιρικού και αστικού δικαίου. Αντίστοιχη ευθύνη με εκείνη των διοικητικών οργάνων εγκαθιδρύεται, σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο, και για τους εμπειρογνώμονες οι οποίοι προέβησαν σε αποτίμηση της περιουσιακής κατάστασης των συμμετεχουσών εταιρειών. Η παρούσα εστιάζει στους εταιρικούς τύπους κεφαλαιουχικών εταιρειών που συναντώνται περισσότερο στην ελληνική πρακτική, ήτοι στις Ανώνυμες Εταιρείες, στις Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης και στις Ιδιωτικές Κεφαλαιουχικές Εταιρείες.

Abstract

This thesis focuses on the liability of the administrative bodies within limited liability companies, during mergers. Specifically, it examines the liability of these bodies towards the legal entity, shareholders or partners and corporate creditors. The escalating frequency of corporate transformations, aimed at fostering economic growth and enhancing competitiveness, combined with the intricacies of internal corporate operations, has prompted the development of corporate transformation law, primarily at the EU level, and subsequently incorporated into the national law.

The issue of compensating for the damage that the shareholders or partners may incur during the merger, due to actions or omissions of administrative bodies is a matter of particular concern and extensive analysis. The inadequate protection of this group, especially concerning minority shareholders, has been developed theoretically and addressed in case-law, not only in the context of corporate transformation, but also during the ongoing operation of companies.

For this purpose, the aim is to examine the protection provided to shareholders and partners within the context of their disadvantaged position vis-à-vis the controlling majority and the powerful authority of the administrative bodies in light of Law no. 4601/2019 and the broader provisions of corporate and civil law. A comparable liability, akin to that of management bodies, is established, at both EU and national level, for the experts who assess the value of the participating companies. This paper focuses on the corporate types of limited liability companies that are most commonly encountered in Greek practice, including Société Anonymes, Limited Liability Companies and Private Capital Companies.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή – Το δίκαιο των συγχωνεύσεων κεφαλαιουχικών εταιρειών.....	1
1.3. Κρίσιμες έννοιες.....	5
1.4. Ο ρόλος του Διοικητικού Συμβουλίου / των Διαχειριστών κατά τη Συγχώνευση ...	7
2.1. <i>Ratio</i> της διάταξης	9
2.2. Πεδίο Εφαρμογής.....	10
2.3. Ευθυνόμενα πρόσωπα κατά τη διάταξη του άρθ. 19 παρ. 1.....	12
2.4. Φύση της ευθύνης του διοικητικού οργάνου	13
2.5 Προϋποθέσεις ευθύνης υπό το πρίσμα της διάταξης 19 παρ. 1 ν. 4601/2019.....	15
2.5.1. Περιεχόμενο «ζημίας»	15
2.5.2. Υπαιτιότητα και το βάρος απόδειξης.....	18
2.5.3. Η εγκυρότητα της συγχώνευσης.....	20
2.5.4. Κατάχρηση δικαιώματος (281 ΑΚ) και συντρέχον πταίσμα (300 ΑΚ).....	22
2.6. Δικονομικά Ζητήματα.....	23
2.6.1. Ενεργητική Νομιμοποίηση για τη διεκδίκηση των αξιώσεων μετά την συντέλεση της συγχώνευσης	27
2.7. Η ειδικότερη περίπτωση της διασυνοριακής συγχώνευσης	28
3. Η αστική ευθύνη των διοικητικών οργάνων έναντι πιστωτών και τρίτων.....	30
3.1. Η έννοια του τρίτου.....	30
3.2. Η ευθύνη έναντι των εταιρικών πιστωτών και των μετόχων κατά τη διάταξη του άρθ. 19 παρ. 3 ν. 4601/2019	31
4. Η ευθύνη των διοικητικών οργάνων έναντι του Δημοσίου	34
5. Ευθύνη των διοικητικών οργάνων πριν την συντέλεση της συγχώνευσης και επί ακώρωσής της.....	36
5.1. Ευθύνη πριν τη συγχώνευση.....	36
5.1.2. Προϋποθέσεις ευθύνης κατά τις διατάξεις του Εταιρικού Δικαίου.....	37
5.1.2.1. Η άσκηση αξιώσεων σε βάρος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ανώνυμης Εταιρείας	39
5.1.2.2. Η άσκηση αξιώσεων σε βάρος των διαχειριστών της ΕΠΕ και της ΙΚΕ.....	41
5.2. Ευθύνη των διοικητικών οργάνων επί ακώρωσης της συγχώνευσης.....	43
6. Επίλογος.....	44

Συντομογραφίες

ΑΕ	Ανώνυμη Εταιρεία
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Άρθ.	Άρθρο
Αρ. περ.	Αριθμός Περιθωρίου
ΓΣ	Γενική Συνέλευση
ΔΕΕ	Δίκαιο Εταιρειών και Επιχειρήσεων
ΔικΕΕ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΣ	Διοικητικό Συμβούλιο
εδ.	εδάφιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
επ.	επόμενα
ΕΠΕ	Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης
Επιμ.	Επιμέλεια
ΙΚΕ	Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία
κ.ν.	Κωδικοποιημένος Νόμος
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΚΦΔ	Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας
ν.δ	Νομοθετικό Διάταγμα
ν.	Νόμος
ό.π.	όπως και προηγουμένως
παρ.	Παράγραφος
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΠΑΘ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών
Σελ.	Σελίδα
ΣΛΕΕ	Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

1. Εισαγωγή – Το δίκαιο των συγχωνεύσεων κεφαλαιουχικών εταιρειών

1.1. Ιστορική αναδρομή

Η συγχώνευση, ως νομική ένωση εταιρειών, προέκυψε λόγω της ανάγκης για συσπείρωση των παραγωγικών μονάδων και ανάπτυξη μεγάλων επιχειρήσεων, όπως παρατηρήθηκε στα τέλη 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, κυρίως σε ποικίλους κλάδους της βιομηχανίας¹. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι πρώτες προσπάθειες ρύθμισης του εταιρικού μετασχηματισμού της συγχώνευσης εκκίνησαν στο πλαίσιο του γενικού προγράμματος κατάργησης των περιορισμών της ελευθερίας εγκατάστασης των νομικών προσώπων (άρθ. 54 ΣΛΕΕ, κατά το οποίο αποδίδονται σε εταιρείες με ή χωρίς νομική προσωπικότητα αντίστοιχα δικαιώματα με τα φυσικά πρόσωπα όσον αφορά την ελευθερία εγκατάστασης²). Επί τη βάση του άρθ. 50 ΣΛΕΕ, θεσπίστηκε κανονιστικό πλαίσιο συγκροτούμενο από Ενωσιακές Οδηγίες, προσανατολισμένο στην εναρμόνιση των κανόνων για την ίδρυση και λειτουργία των εταιρειών που έχουν συσταθεί σύμφωνα με την νομοθεσία ενός κράτους μέλους και οι οποίες έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους εντός της Ε.Ε., όπως προβλέπει το άρθ. 54 ΣΛΕΕ³. Κοινό παρονομαστή των ανωτέρω Οδηγιών συνιστά η παροχή ενός ελάχιστου πλέγματος προστασίας δανειστών και επενδυτών με ισχύ σε όλη την Ένωση, διευκολύνοντας εν τούτοις πράγμασι και τις διασυνοριακές συμμετοχές.

Με την Οδηγία 1978/855/ΕΟΚ περί των συγχωνεύσεων των ανωνύμων εταιρειών, θεσπίστηκαν για πρώτη φορά κανόνες για την συγχώνευση, ως μορφή εταιρικού μετασχηματισμού των ΑΕ. Όπως απορρέει από τις αιτιολογικές σκέψεις της, στο επίκεντρο της ως άνω Οδηγίας τέθηκε η προστασία των πιστωτών, των ομολογιούχων και των δικαιούχων άλλων δικαιωμάτων, ενώ παράλληλα υιοθετήθηκαν βασικοί πυλώνες για τη διεκπεραίωση των συγχωνεύσεων, όπως ενδεικτικά η τήρηση διατυπώσεων δημοσιότητας και η ελάχιστη διαδικασία που ακολουθείται ενδοεταιρικά από έκαστη των συμμετεχουσών⁴.

¹ Α. Κιάντου – Παμπούκη, Συγχώνευσις Εμπορικών Εταιρειών, 1963, σελ. 10 επ.

² Λ. Κοτσίρης, Ευρωπαϊκό Εμπορικό Δίκαιο, Β' Έκδοση, 2012, σελ. 950, αρ. περ. 2006.

³ Όπως προκύπτει από το προοίμιο της πρώτης Εταιρικής Οδηγίας του Συμβουλίου 1968/151/ΕΟΚ περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιρειών (...) και της δεύτερης εταιρικής Οδηγίας 1977/91/ΕΟΚ του Συμβουλίου περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιρειών (...), καθώς και από την απόφαση του ΔικΕΕ, Υπόθεση C-97/96 (4.12.1997), Verband deutscher Daihatsu-Händler eV κατά Daihatsu Deutschland GmbH, σκέψη υπ' αρ. 18.

⁴ Οδηγία 1978/855 του Συμβουλίου της 9^{ης} Οκτωβρίου 1978 περί συγχωνεύσεων των ανωνύμων εταιρειών.

Στο άρθρο 20 της Οδηγίας προβλέφθηκε ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν κατάλληλα μέτρα για τη ρύθμιση της αστικής ευθύνης του οργάνου διοίκησης ή της διεύθυνσης της απορροφώμενης εταιρείας έναντι των μετόχων της, κατά το στάδιο προετοιμασίας και συντέλεσης της συγχώνευσης. Την Οδηγία 1978/855/ΕΟΚ διαδέχθηκε και κατήργησε η Οδηγία 2011/35/ΕΕ για τις συγχωνεύσεις των ΑΕ, με την οποία κωδικοποιήθηκε σε ενιαίο κείμενο το σύνολο των διατάξεων που διείπαν τις συγχωνεύσεις ως είχαν τροποποιηθεί και ίσχυαν⁵. Η διάταξη που καθόριζε την αστική ευθύνη των οργάνων μεταφέρθηκε και στη νέα Οδηγία αυτούσια, στο άρθ. 20 αυτής.

Από τα πρώτα νομοθετικά βήματα στην Ελλάδα προς ενθάρρυνση των συγχωνεύσεων των ελληνικών εταιρειών αποτέλεσε ο ν. 5621/1933 περί συγχωνεύσεως ανωνύμων εταιρειών, καθώς και ο ν. 3190/1955 περί εταιρειών περιορισμένης ευθύνης. Με τα νομοθετήματα αυτά καθιερώθηκε η συγχώνευση, με βασικά χαρακτηριστικά αυτής τη δυνατότητα να μην προηγηθεί λύση και εκκαθάριση των εταιρειών για την ενοποίησή τους, καθώς και την καθολική διαδοχή της απορροφώσας εταιρείας στις υποχρεώσεις και στα δικαιώματα της απορροφώμενης εταιρείας. Διαπιστώθηκε βέβαια πως παρεχόταν υπερβάλλουσα διευκόλυνση στην τέλεση του μετασχηματισμού δίχως παράλληλη εξασφάλιση των δικαιωμάτων των εταιρικών πιστωτών. Περαιτέρω, δεν υφίστατο δυνατότητα συγχώνευσης εταιρειών διαφορετικού τύπου, ενώ εξέλειπε σχετική ρύθμιση για τις προσωπικές εταιρείες⁶.

Η Οδηγία 1978/855 ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το ΠΔ 498/1987, τροποποιώντας έτσι τα άρθ. 68 επ. περί συγχώνευσης του κ.ν. 2190/1920. Το άρθρο περί αστικής ευθύνης των διοικητικών οργάνων της ΑΕ, όπως υφίστατο στην ενωσιακή νομοθεσία, προστέθηκε ως άρθρο 76 του κ.ν. 2190/1920⁷, με το άρθρο 12 του ΠΔ 498/1987.

Ευνοϊκή φορολογική μεταχείριση του εταιρικού μετασχηματισμού της συγχώνευσης θεσμοθετήθηκε με το νομοθετικό διάταγμα (νδ) 1297/1972 με αντικείμενο «την παροχή φορολογικών κινήτρων για τη συγχώνευση ή μετατροπή επιχειρήσεων προς δημιουργία μεγάλων οικονομικών μονάδων»⁸, καθώς και με τον ν. 2166/1993 σχετικά με «τα κίνητρα

⁵ Οδηγία 2011/35 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 2011 για τις συγχωνεύσεις των ανωνύμων εταιρειών.

⁶ Α. Κιάντου – Παμπούκη, ό.π., σελ. 14

⁷ Στην παρ. 1 του άρθ. 76 κ.ν. 2190/1920 τέθηκε η ευθύνη του ΔΣ έναντι των μετόχων και των τρίτων των απορροφώμενων εταιρειών, και στην παρ. 2 η αντίστοιχη ευθύνη των μελών της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων.

⁸ Ε. Δ. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών (Κεφαλαιουχικές Εταιρίες), Τεύχος Β', Β' Έκδοση, 2000, σελ. 205.

ανάπτυξης των επιχειρήσεων, διαρρυθμίσεις στην έμμεση και άμεση φορολογία και άλλες διατάξεις», νομοθετήματα που κωδικοποιήθηκαν με τον ν. 4935/2022.

Κανόνες για τη διασυνοριακή συγχώνευση θεσπίστηκαν από τον ενωσιακό νομοθέτη το πρώτον με την Οδηγία 2005/56/ΕΟΚ, με σκοπό, όπως προκύπτει από την υπ' αρ. 1 αιτιολογική σκέψη αυτής, τη διευκόλυνση των συγχωνεύσεων των εταιρειών με έδρα σε περισσότερα Κράτη μέλη⁹. Η Οδηγία ρύθμιζε τις συγχωνεύσεις των κεφαλαιουχικών εταιρειών με καταστατική έδρα ή κεντρική διοίκηση ή κύρια εγκατάσταση σε κάποιο Κράτος μέλος, ενώ εξαιρέθηκαν οι εταιρείες με αντικείμενο δραστηριότητας τη συλλογική επένδυση κεφαλαίων που παρέχονται από το κοινό και λειτουργούν βάσει της αρχής διασποράς των κινδύνων¹⁰. Πριν τη θέσπιση της ως άνω Οδηγίας αμφισβητούνταν από πλείστες έννομες τάξεις κρατών μελών η νομιμότητα της διασυνοριακής συγχώνευσης, μεταξύ αυτών δε των χωρών που απαγόρευαν τέτοιου είδους μετασχηματισμούς ήταν η Γερμανία¹¹.

Στις βασικές προβλέψεις της ως άνω Οδηγίας συγκαταλέγονται η θέσπιση του κοινού σχεδίου της διασυνοριακής συγχώνευσης για όλες τις συμμετέχουσες εταιρείες και η οριοθέτηση του ελάχιστου περιεχομένου αυτού καθώς και η έκδοση πιστοποιητικού με το οποίο βεβαιώνεται η νομιμότητα της συγχώνευσης από το εκάστοτε και ανάλογα με το στάδιο της διαδικασίας αρμόδιο Κράτος μέλος. Τέλος, προβλέφθηκε (άρθ. 17 της Οδηγίας) ότι η διασυνοριακή συγχώνευση δεν κηρύσσεται άκυρη εφόσον έχει αρχίσει να αναπτύσσει έννομα αποτελέσματά της, ενισχύοντας την ασφάλεια δικαίου των διαδικασιών. Η ενσωμάτωση της Οδηγίας στην ελληνική έννομη τάξη επιτεύχθηκε με τον ν. 3777/2009¹². Αξίζει να σημειωθεί ότι έως την ψήφιση του ν. 3777/2009, υφίστατο νομοθετικό κενό ως προς τη νομιμότητα ή μη των διασυνοριακών συγχωνεύσεων, με εξαίρεση ορισμένες φορολογικές προβλέψεις¹³. Τα παραπάνω νομοθετήματα - ευρωπαϊκό και εθνικό - διαπνέονταν από την αρχή ότι όσον αφορά το στάδιο προ της συγχώνευσης τυγχάνουν εφαρμογής οι εθνικές διατάξεις για τις συγχωνεύσεις και για τα λοιπά ζητήματα που άπτονται

⁹ Οδηγία 2005/56 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Οκτωβρίου 2005 για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών.

¹⁰ Λ. Κοτσίρης, *ό.π.*, σελ. 1032, αρ. περ. 2183 επ.

¹¹ Κ. Ντζούφας, *Οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις εταιρειών μετά τη νέα Οδηγία 2005/56 και την απόφαση Sevic Systems AG*, ΕΕμπΔ 2006, σελ. 798 επ.

¹² Νόμος 3777/2009, ΦΕΚ 127/Α/28-7-2009, «Διασυνοριακές συγχωνεύσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών και άλλες διατάξεις».

¹³ Αιτιολογική έκθεση νόμου 3777/2009, σελ. 1, παρ. 5.

του διασυνοριακού στοιχείου του μετασχηματισμού εφαρμόζονται οι διατάξεις της Οδηγίας, όπως ενσωματώνονται από τα Κράτη μέλη¹⁴.

1.2. Ισχύον νομοθετικό πλαίσιο των Συγχωνεύσεων Κεφαλαιουχικών Εταιρειών

Σήμερα, σε ενωσιακό επίπεδο, σημαντικό μέρος των κανόνων του εταιρικού δικαίου συγκεντρώνεται και κωδικοποιείται στην Οδηγία 2017/1132¹⁵, η οποία έχει τροποποιηθεί έως σήμερα από την Οδηγία 2019/1151 σχετικά με «την χρήση ψηφιακών εργαλείων και διαδικασιών στον τομέα του εταιρικού δικαίου» και κυριότερα την Οδηγία 2019/2121 σχετικά με «τις διασυνοριακές μετατροπές, συγχωνεύσεις και διασπάσεις». Με την εν λόγω Οδηγία συγκεντρώθηκε σε ένα ενιαίο νομοθετικό κείμενο πλήθος κανόνων που διέπουν τις κεφαλαιουχικές εταιρείες, αναφορικά με τη σύσταση, την δημοσίευση, την τήρηση ενιαίου ειδικού μητρώου, την μετατροπή και τον εταιρικό μετασχηματισμό, ενώ παράλληλα καταργήθηκε μια σειρά από Οδηγίες που ρύθμιζαν επιμέρους ζητήματα εταιρικού δικαίου, όπως την παροχή εγγυήσεων των εταιρειών έναντι πιστωτών, μετόχων και εταίρων, την συγχώνευση κλπ. (άρθ. 166 Οδηγίας). Παράλληλα, η εν λόγω Οδηγία, ως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, θέτει, μεταξύ άλλων, το νομοθετικό πλαίσιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς τόσο εθνικά όσο και διασυνοριακά εντός της ΕΕ.

Η Οδηγία 2017/1132 τροποποιήθηκε, ως αναφέρθηκε ανωτέρω, από την Οδηγία 2019/2121, επεκτείνοντας το πεδίο των ενωσιακών ρυθμίσεων και στις διασπάσεις και τις μετατροπές των εταιρειών διασυνοριακά. Μολονότι η διασυνοριακή συγχώνευση ήδη ρυθμιζόταν από το αρχικό κείμενο της Οδηγίας 2017/1132, κατά την αξιολόγηση των ρυθμίσεων, διαπιστώθηκε ανάγκη για βελτιστοποίηση και εξέλιξη αυτών, όπως επισημαίνεται στην υπ' αρ. 1 αιτιολογική σκέψη της τροποποιητικής Οδηγίας.

Στην ελληνική έννομη τάξη, η πρώτη συστηματική νομοθέτηση σε ένα ενιαίο κείμενο των εταιρικών μετασχηματισμών έγινε με τον ν. 4601/2019¹⁶. Έως την ψήφιση του εν λόγω

¹⁴ Αιτιολογική έκθεση νόμου 3777/2009, σελ. 2, παρ. 8.

¹⁵ Οδηγία 2017/1132 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14^{ης} Ιουνίου 2017 σχετικά με ορισμένες πτυχές του εταιρικού δικαίου.

¹⁶ Νόμος 4601/2019, ΦΕΚ Α' 44/09.03.2019, «Εταιρικοί Μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων και λοιπές διατάξεις».

νομοθετήματος, οι διατάξεις που διήπαν τους εταιρικούς μετασχηματισμούς εντοπίζονταν σε πλείστα νομοθετικά κείμενα, ενδεικτικά στον κ.ν. 2190/1920 (για τις ΑΕ), στον ν. 3190/1955 (για τις ΕΠΕ), στον ν. 4072/2012 (για τις ΙΚΕ και τις προσωπικές εταιρείες)¹⁷ καθώς και στον ν. 3777/2009 (για τις διασυννοριακές συγχωνεύσεις). Βασικές παράμετροι και στόχοι του ν. 4601/2019, όπως αυτοί διαφαίνονται από την αιτιολογική έκθεση του νόμου, αποτελούν η θέσπιση μίας ενιαίας διαδικασίας καθώς και η καθιέρωση κοινής και ομοιόμορφης νομοθετικής αντιμετώπισης για όλους τους τύπους εταιρειών ως προς την διεκπεραίωση των εταιρικών μετασχηματισμών, αποβλέποντας στη διευκόλυνση τους. Στον αντίποδα της ανάγκης για βελτιστοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών τοποθετείται η ανάγκη για την προστασία των μετόχων / εταίρων και πιστωτών των συμμετεχουσών στο μετασχηματισμό εταιρειών. Η υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίσουν κανόνες για την αστική ευθύνη των διοικητικών οργάνων εντοπίζεται στο άρθ. 106 της ισχύουσας Οδηγίας, δίχως αποκλίσεις από το προϊσχύσαν άρθ. 20 της Οδηγίας 2011/35. Το σύνολο των ρυθμίσεων του ν. 4601/2019, έως και τον Σεπτέμβριο του έτους 2023, προσανατολιζόταν στη ρύθμιση των εθνικών μετασχηματισμών.

Στις 29.09.2023 δημοσιεύθηκε ο νόμος 5055/2023, με τον οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία 2019/2121 για τους διασυννοριακούς μετασχηματισμούς¹⁸. Με το άρθρο 3 του ν. 5055/2023 προστέθηκε στο Μέρος Β' του ν. 4601/2019 το Κεφάλαιο ΙΑ' με τίτλο «Διασυννοριακή Συγχώνευση Κεφαλαιουχικών Εταιρειών», καταργώντας τις έως τότε ισχύουσες διατάξεις του ν. 3777/2009 σχετικά με τις διασυννοριακές συγχωνεύσεις των κεφαλαιουχικών εταιρειών.

1.3. Κρίσιμες έννοιες

Στην ελληνική έννομη τάξη ως *κεφαλαιουχικές*, εμπίπτουσες στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού κανονιστικού πλαισίου, χαρακτηρίζονται οι εταιρείες που έχουν λάβει τον τύπο Ανώνυμης Εταιρείας, Ιδιωτικής Κεφαλαιουχικής Εταιρείας, Εταιρείας Περιορισμένης

¹⁷ Αιτιολογική Έκθεση Νόμου 4601/2019, σελ. 1 αρ. περ. 4.

¹⁸ Νόμος 5055/2023, ΦΕΚ Α' 161/29.09.2023, «Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2019 για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 όσον αφορά τις διασυννοριακές μετατροπές, συγχωνεύσεις και διασπάσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών και επείγουσες διατάξεις για την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς».

Ευθύνης, Ετερόρρυθμης κατά μετοχές Εταιρείας ή Ευρωπαϊκής Εταιρείας¹⁹. Ο εταιρικός μετασχηματισμός της συγχώνευσης συντελείται με απορρόφηση εταιρείας από ήδη υπάρχον νομικό πρόσωπο ή με σύσταση νέας εταιρείας. Ειδικότερα, κατά τη συγχώνευση με απορρόφηση, μία (ή και περισσότερες) εταιρεία – η οποία εφεξής καλείται απορροφώμενη – μεταβιβάζει σε έτερη εταιρεία – εφεξής καλούμενη απορροφώσα, και από κοινού με την απορροφώμενη καλούμενες συμμετέχουσες - το σύνολο του ενεργητικού και του παθητικού της²⁰. Η απορροφώμενη εταιρεία, κατά τη συντέλεση της συγχώνευσης, λύεται αλλά δεν υποβάλλεται σε διαδικασία εκκαθάρισης. Η απορροφώσα εταιρεία, σε αντάλλαγμα της εισφοράς του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων της απορροφώμενης εταιρείας, εκδίδει και διαθέτει εταιρικές συμμετοχές (εταιρικά μερίδια ή μετοχές, ανάλογα με τον τύπο της απορροφώσας εταιρείας) στους εταίρους / μετόχους της απορροφώμενης²¹. Αντίστοιχα, η συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρείας, διαφοροποιείται στο βαθμό που τα περιουσιακά στοιχεία δύο τουλάχιστον απορροφώμενων εταιρειών μεταβιβάζονται σε μία νεοσύστατη εταιρεία²². Κατά τα λοιπά τυγχάνουν εφαρμογής τα προλεχθέντα περί συγχώνευσης με απορρόφηση.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, με τη μεταβίβαση των περιουσιακών στοιχείων της απορροφώμενης στην απορροφώσα εταιρεία, η τελευταία προβαίνει σε αύξηση του μετοχικού της κεφαλαίου, σε αναλογία με το εισφερόμενο ενεργητικό και παθητικό. Η αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου οδηγεί στην έκδοση από την απορροφώσα νέων μετοχών, για τις ανώνυμες εταιρείες, και στην καταστατική πρόβλεψη νέων εταιρικών συμμετοχών, για τις ΙΚΕ και ΕΠΕ. Οι εν λόγω εταιρικές συμμετοχές που προκύπτουν από την αύξηση κεφαλαίου αποδίδονται στους μετόχους / εταίρους των απορροφώμενων εταιρειών. Η αναλογία μεταξύ των εταιρικών συμμετοχών που κατείχαν οι μέτοχοι / εταίροι στην απορροφώμενη προς τις εταιρικές συμμετοχές που λαμβάνουν λόγω της συγχώνευσης έκδοσης της απορροφώσας εταιρείας, συνιστά τη σχέση ανταλλαγής.

¹⁹ Η παρούσα εστιάζει στους εταιρικούς τύπους της ΑΕ, της ΙΚΕ και της ΕΠΕ, που συναντώνται συχνότερα στην ελληνική πρακτική.

²⁰ Δ. Χριστοδούλου, (επιμ. Σωτηρόπουλου) Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών – Ερμηνεία κατ' άρθ. 4601/2019, 2021, ερμηνεία άρθ. 6, σελ. 123 επ., αρ. περ. 2 επ.

²¹ Όπως ορίζεται η «Συγχώνευση με απορρόφηση» στο άρθ. 6 παρ. 1 ν. 4601/2019.

²² Όπως ορίζεται η «Συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρείας» στο άρθ. 6 παρ. 4 ν. 4601/2019.

1.4. Ο ρόλος του Διοικητικού Συμβουλίου / των Διαχειριστών κατά τη Συγχώνευση

Από την επισκόπηση των διατάξεων του Μέρους Β' του Πρώτου Τμήματος του ν. 4601/2019, καθίσταται άμεσα αντιληπτή η ενεργή και καθοριστικής σημασίας συμμετοχή των οργάνων της Διοίκησης κατά τα προπαρασκευαστικά στάδια της Συγχώνευσης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η εκκίνηση της διαδικασίας διαπραγματεύσεων με την έτερη πλευρά και των εργασιών της συγχώνευσης αποφασίζεται από το διοικητικό όργανο. Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθ. 7 ν. 4601/2019, *τα διοικητικά συμβούλια ή οι διαχειριστές των εταιρειών που συμμετέχουν συντάσσουν σχέδιο σύμβασης συγχώνευσης*. Σημειωτέον ότι το σχέδιο σύμβασης συγχώνευσης, ως αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων μεταξύ των συμμετεχουσών εταιρειών, καθορίζει το σύνολο των παραμέτρων και συμφωνιών επί των οποίων θα πραγματοποιηθεί τελικά η συγχώνευση²³.

Επί του εν λόγω σχεδίου σύμβασης συγχώνευσης, το αρμόδιο όργανο καταρτίζει *λεπτομερή γραπτή έκθεση*, σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθ. 10 παρ. 1 ν. 4601/2019, στην οποία πρέπει να παρατίθενται και να αιτιολογούνται οι επιμέρους όροι τόσο από οικονομικής όσο και από νομικής σκοπιάς. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνεται στη σχέση ανταλλαγής. Η έκθεση αυτή καταχωρίζεται, με επιμέλεια του διοικητικού οργάνου, στο ΓΕΜΗ και υποβάλλεται στη Γενική Συνέλευση / Συνέλευση των Εταίρων. Επίσης, το διοικητικό όργανο οφείλει να πληροφορεί τους μετόχους / εταίρους σε περίπτωση που παρατηρείται *σοβαρή μεταβολή των περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων τους*, από την σύνταξη του σχεδίου έως και την ημερομηνία κατά την οποία συνέρχεται η Γενική Συνέλευση / Συνέλευση των Εταίρων για την έγκριση ή μη του εταιρικού μετασχηματισμού²⁴. Βέβαια, ο νομοθέτης έχει προβλέψει τη δυνατότητα απαλλαγής του οργάνου από την παραπάνω υποχρέωσή του, σε περίπτωση ομόφωνης συναίνεσης των μετόχων / εταίρων όλων των συμμετεχουσών εταιρειών περί μη κατάρτισης της έκθεσης και παράλειψης της σχετικής ενημέρωσής τους²⁵.

Πέραν τούτου, το διοικητικό όργανο έχει την εξουσία να διορίζει ορκωτούς λογιστές²⁶ οι οποίοι αναλαμβάνουν, κατά τις επιταγές του άρθ. 10 ν. 4601/2019, να εξετάσουν το σχέδιο

²³ Το ελάχιστο κατά το νόμο περιεχόμενο του σχεδίου σύμβασης συγχώνευσης προβλέπεται στο άρθ. 8 του ν. 4601/2019.

²⁴ Α. Μικρουλέα, σε (επιμέλεια) Ε. Περάκη, Το δίκαιο της Α.Ε., κατ' άρθρο ερμηνεία του κ.ν. 2190/1920, 2001, ερμηνεία άρθ. 76, σελ. 190, αρ. περ. 23 επ.

²⁵ Άρθ. 10 παρ. 5 ν. 4601/2019.

²⁶ Εφόσον οι εμπειρογνώμονες που επιλέγονται είναι επίσημα εγγεγραμμένοι σε δημόσιο μητρώο, κατά τις προβλέψεις του άρθ. 10 παρ. 3 εδ. α'.

και να προβούν σε σύνταξη σχετικής έκθεσης επ' αυτού, ιδιαίτερα όσον αφορά την προτεινόμενη σχέση ανταλλαγής που ορίζεται στο σχέδιο της σύμβασης συγχώνευσης. Η ανωτέρω έκθεση παίζει κομβικό ρόλο στη συγχώνευση, καθότι βάσει αυτής ελέγχεται η οικονομική συμφωνία των μερών η οποία επηρεάζει κατ' επέκταση και τους μετόχους / εταίρους καθώς και τους πιστωτές των συμμετεχουσών εταιρειών. Οι διορισθέντες πραγματογνώμονες καλούνται, μάλιστα, να αποτιμήσουν την περιουσία όλων των συμμετεχουσών εταιρειών, για να προβούν σε έλεγχο της σχέσης ανταλλαγής²⁷. Όλα τα παραπάνω καταδεικνύουν το ευρύτατο πεδίο δράσης και εξουσίας του διοικητικού οργάνου κατά τη συντέλεση της συγχώνευσης.

²⁷ Ι. Λιναρίτης, (επιμ. Σωτηρόπουλου), Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών – Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4601/2019, 2021, ερμηνεία άρθ. 10, σελ. 184, αρ. περ. 15

2. Η Αστική Ευθύνη του Διοικητικού Συμβουλίου / των Διαχειριστών κατά το άρθρο 19 παρ. 1 ν. 4601/2019:

Το άρθ. 19 παρ. 1 ν. 4601/2019 προβλέπει ότι *τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου ή οι διαχειριστές της απορροφώσας και της απορροφώμενης εταιρείας ευθύνονται έναντι των μετόχων ή των εταίρων της εταιρείας τους για κάθε ζημία που οι τελευταίοι υπέστησαν λόγω υπαίτιας πράξης ή παράλειψης των πρώτων, η οποία συνιστά παράβαση των καθηκόντων τους κατά την προετοιμασία και την πραγματοποίηση της συγχώνευσης.*

2.1. Ratio της διάταξης

Σκοπός της ανωτέρω διάταξης, αρχικά σε ενωσιακό και συνακόλουθα σε εθνικό επίπεδο, είναι η παροχή της μέγιστης δυνατής προστασίας των συμφερόντων των μετόχων / εταίρων²⁸. Ιδιαίτερης προστασίας χρήζουν ειδικά οι μέτοχοι / εταίροι μειοψηφίας, οι οποίοι δεν έχουν αποφασιστική δύναμη στην Γενική Συνέλευση / Συνέλευση των Εταίρων που εγκρίνει τη συγχώνευση της εταιρείας, με συνέπεια να μην διαθέτουν οι πρώτοι μηχανισμούς άμυνας σε περίπτωση αποδυνάμωσης της συμμετοχής τους²⁹. Εξάλλου, ήδη υπό το προγενέστερο καθεστώς του κ.ν. 2190/1920 (ιδίως άρθρο 22β), έχει εγερθεί από τη θεωρία έντονος προβληματισμός ως προς την προστασία των μετόχων μειοψηφίας, καθώς η διαφύλαξη των δικαιωμάτων των τελευταίων καθίσταται άνευ περιεχομένου όταν τα μέλη του ΔΣ συγχρόνως κατέχουν την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου ή δρουν υπέρ αποκλειστικά της δυναμικής μετοχικής πλειοψηφίας³⁰. Μάλιστα, όπως προβλέπεται στο άρθ. 21 παρ. 1 του ν. 4601/2019, σε περίπτωση που η σχέση ανταλλαγής δεν είναι δίκαιη και λογική, οι μέτοχοι / εταίροι δεν δύνανται να αξιώσουν την ακύρωση της συντελεσθείσας συγχώνευσης, παρά μόνο να αιτηθούν αποζημίωση κατά της απορροφώσας εταιρείας, εντός της στενής αποσβεστικής προθεσμίας των δώδεκα μηνών από την συντέλεση του μετασχηματισμού (παρ. 2 του άρθ. 21 ν. 4601/2019)³¹. Αντίστοιχα, ακόμη και στην

²⁹ Α. Σινανιώτη - Μαρούδη, Εμπορικό Δίκαιο - Εταιρείες, 3^η Έκδοση, 2012, σελ. 379 επ. και Ν. Ρόκας, Εμπορικές Εταιρείες, 8^η Έκδοση, 2018, σελ. 484, αρ. περ. 22

³⁰ Σωτηρόπουλος, Παρατηρήσεις επί της ΑΠ 1298/2006, ΕΕμπΔ 2006, σελ. 603

³¹ Παρόλα αυτά, όταν δεν τηρείται η εκ του νόμου τιθέμενη διαδικασία για τον καθορισμό της σχέσης ανταλλαγής, υφίσταται και παράβαση στη διαδικασία λήψης απόφασης για την έγκριση του μετασχηματισμού από τις συνελεύσεις των συμμετεχουσών εταιρειών, και κατ' επέκταση μπορεί η συγχώνευση να προσβληθεί

περίπτωση κατά την οποία η επιτροπή εμπειρογνομόνων προέβη σε λογιστική και όχι πραγματική αποτίμηση της περιουσίας των συμμετεχουσών εταιρειών, οι μέτοχοι / εταίροι μπορούν να αξιώσουν αποκλειστικά αποζημίωση³². Έτσι, επιδιώκεται η διασφάλιση του κύρους του πραγματοποιούμενου εταιρικού μετασχηματισμού, καθώς η μέγιστη προστασία των επηρεαζόμενων από αυτήν μερών οδηγεί σε περιορισμό των αιτιών προσβολής ως άκυρης της συγχώνευσης, ενισχύοντας την ασφάλεια δικαίου.

2.2. Πεδίο Εφαρμογής

Η ισχύουσα διάταξη του ν. 4601/2019 διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του καταργούμενου με τον ν. 4601/2019, άρθ. 76 παρ. 1 κ.ν. 2190/1920, σύμφωνα με το οποίο *κάθε μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της ή των απορροφόμενων εταιρειών ευθύνεται έναντι των μετόχων των εταιρειών αυτών και των τρίτων για κάθε πταίσμα του κατά την προετοιμασία και πραγματοποίηση της συγχώνευσης*. Με την νέα διάταξη του ν. 4601/2019 επεκτείνεται το πεδίο εφαρμογής ώστε να καταλαμβάνεται η ευθύνη των οργάνων διοίκησης και της απορροφώσας εταιρείας, προς παροχή περαιτέρω προστασίας αλλά και προς εξίσωση της νομοθετικής μεταχείρισης των εταίρων / μετόχων της απορροφώσας με τους εταίρους / μετόχους της απορροφώμενης εταιρείας³³.

Αξίζει να σημειωθεί ότι και το άρθ. 106 της Οδηγίας 1132/2017 - το οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το αντίστοιχο άρθ. 19 ν. 4601/2019 - προβλέπει ότι *οι νομοθεσίες των κρατών μελών ρυθμίζουν τουλάχιστον την αστική ευθύνη από υπαίτια συμπεριφορά των μελών του οργάνου της διοικήσεως ή διευθύνσεως της απορροφώμενης εταιρείας έναντι των μετόχων αυτής της εταιρείας κατά την προετοιμασία και την πραγματοποίηση της συγχώνευσης*. Η χρήση του επιρρήματος «τουλάχιστον» υποδηλώνει ότι πρόκειται για διάταξη ελάχιστης εναρμόνισης, υπό την έννοια ότι ο ενωσιακός νομοθέτης έθεσε την ελάχιστη βάση προστασίας των μετόχων/εταίρων, δίδοντας εντούτοις διακριτική ευχέρεια στον εθνικό νομοθέτη, να επεκτείνει την παρεχόμενη προστασία. Και πράγματι, ο Έλληνας νομοθέτης επέλεξε να συμπεριλάβει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 19, όχι μόνο

ως άκυρη η συγχώνευση, σύμφωνα με τον Γ. Ψαρουδάκη, σε (επιμ. Σωτηρόπουλου) Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών, 2021, ερμηνεία άρθ. 21, σελ. 347, αρ. περ. 1 επ.

³² ΑΠ 2176/2013, ΕΕμπΔ 2014, σελ. 617 επ.

³³ Λ. Γρηγοριάδης, Το Δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών, 2020, σελ. 174, αρ. περ. 1.

την ευθύνη του ΔΣ / διαχειριστών της απορροφώμενης, αλλά και της απορροφώσας εταιρείας.

Υπό το καθεστώς του κ.ν. 2190/1920, το γράμμα της διάταξης του άρθ. 76 παρ. 1, ρύθμιζε την αστική ευθύνη του ΔΣ της απορροφώμενης αποκλειστικά εταιρείας έναντι των μετόχων της, ως επισημαίνεται παραπάνω. Παρόλα αυτά, μέρος της θεωρίας υποστήριξε ότι πρέπει η διάταξη να τύχει αναλογικής εφαρμογής και στην περίπτωση της ευθύνης του ΔΣ της απορροφώσας εταιρείας έναντι μετόχων / εταίρων³⁴. Κρατούσα, βέβαια, ήταν άποψη ότι δεν υφίστατο αντίστοιχη απαίτηση για προστασία των μετόχων / εταίρων της απορροφώσας εταιρείας, καθότι μετά τη συντέλεση της συγχώνευσης, αυτή εξακολουθεί να είναι ισχυρή στο νομικό κόσμο, σε αντίθεση με την απορροφώμενη εταιρεία η οποία παύει να υπάρχει στο νομικό κόσμο, και κατ' επέκταση οι ζημιωθέντες αδυνατούν να εγείρουν αξιώσεις σε βάρος της³⁵. Πέραν της εξαφάνισης του νομικού προσώπου, επέρχεται και οργανική κατάργηση των διοικητών – διαχειριστών της απορροφώμενης εταιρείας³⁶. Σε κάθε περίπτωση, κρίθηκε ότι δε χωρεί αναλογική εφαρμογή της διάταξης και στην απορροφώσα εταιρεία, καθότι δεν πρόκειται για κενό του νομοθέτη, ενωσιακού και εθνικού, αλλά για ηθελημένη επιλογή του τελευταίου, ελλείψει αντίστοιχης ανάγκης για παροχή προστασίας των εταίρων / μετόχων της απορροφώσας³⁷. Συνεπώς, η ευθύνη του ΔΣ της απορροφώσας εταιρείας ρυθμιζόταν κατά τις γενικές διατάξεις του κ.ν. 2190/1920, και ειδικότερα κατά το άρθρο 22α αυτού και όχι δια της ειδικής επί των συγχωνεύσεων ρύθμισης του άρθρου 76. Η ανωτέρω αμφισβήτηση ως προς το πεδίο εφαρμογής του άρθ. 76 κ.ν. 2190/1920, άρθηκε με την διάταξη του άρθ. 19 παρ. 1, η οποία, όπως αναλυτικά εκτέθηκε, καταλαμβάνει ρητά και την ευθύνη των οργάνων διοίκησης της απορροφώσας εταιρείας.

Το όργανο διοίκησης έκαστης εκ των συμμετεχουσών στη συγχώνευση εταιρειών, σύμφωνα με την ισχύουσα διάταξη, είναι αστικώς υπεύθυνο μόνο έναντι των μετόχων/εταίρων από πράξεις ή παραλείψεις της δικής τους εταιρείας. Δεν δύναται, δηλαδή, μέτοχος της απορροφώμενης να αναζητήσει βάσει της εν λόγω διάταξης, αποζημίωση για ζημία που υπέστη από ενέργεια της διοίκησης της απορροφώσας εταιρείας³⁸. Τέλος, η εν λόγω διάταξη

³⁴ Ε. Λεβαντής, *Ανώνυμες Εταιρείες*, Έκδοση 9^η, 1995, Τόμος τρίτος, σελ. 162, ερμηνεία άρθ. 76.

³⁵ Α. Μικρουλέα, *ό.π.*, Δ. Π. Τζάκας, *Αγωγές και Αιτήσεις ανώνυμης εταιρείας: ερμηνεία – υποδείγματα*, 2019, σελ. 455, αρ. περ. 8 επ.

³⁶ Ι. Βενιέρης, *Η προστασία μετόχων και τρίτων στη συγχώνευση μεταξύ ΑΕ*, 2023, σελ. 351.

³⁷ Α. Καραγκουνίδης, *Ανώμαλη Συγχώνευση και Διάσπαση ανωνύμων εταιρειών*, 1997, σελ. 391 επ.

³⁸ Α. Ρόκας, (επιμ. Σωτηρόπουλου), *Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών – Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4601/2019*, 2021, ερμηνεία άρθ. 19, σελ. 311.

εφαρμόζεται τόσο στη συγχώνευση με απορρόφηση όσο και στη συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρείας.

Όσον αφορά τον κύκλο των προσώπων που νομιμοποιούνται να εγείρουν αξίωση σε βάρος των οργάνων διοίκησης, αυτός διευρύνθηκε με την ισχύουσα διάταξη από την σκοπιά της επέκτασης του πεδίου εφαρμογής υπέρ των μετόχων / εταίρων της απορροφώσας. Εντούτοις, η διάταξη του άρθ. 76 παρ. 1 κ.ν. 2190/1920 καθιέρωνε ειδική περίπτωση ευθύνης του ΔΣ έναντι όχι μόνο των μετόχων αλλά και των τρίτων, ήτοι πιστωτών της εταιρείας, εργαζομένων και λοιπών προσώπων. Οι τρίτοι, σήμερα, υπό το πρίσμα της νέας διάταξης, έχουν εξαιρεθεί ρητά του προστατευτικού της πεδίου. Παρόλα αυτά, η καθιέρωση της ειδικής αυτής ευθύνης δεν επιδρά, όπως ρητά άλλωστε επισημαίνεται στην παρ. 3 του άρθ. 19, στην ευθύνη έναντι τρίτων κατά τις γενικές διατάξεις περί αδικοπραξίας ούτε στην εσωτερική ευθύνη του διοικητικού οργάνου έναντι της ίδιας της εταιρείας³⁹.

2.3. Ευθυνόμενα πρόσωπα κατά τη διάταξη του άρθ. 19 παρ. 1

Αρχικά, πρέπει να διευκρινιστεί ότι η διάταξη του άρθ. 19 παρ. 1 δεν ρυθμίζει αποκλειστικά την ευθύνη των μελών του διοικητικού συμβουλίου, αλλά και οιοδήποτε πρόσωπο συμμετέχει στην διοίκηση της εταιρείας⁴⁰. Το ΔΣ είθισται να αναθέτει ορισμένες αρμοδιότητές του σε τρίτα πρόσωπα, τα οποία, εξ αυτού του λόγου, εξομοιώνονται με όργανο της εταιρείας. Το εύρος και το είδος αρμοδιοτήτων των τρίτων προσώπων καθορίζεται από το ΔΣ, ενώ οι εξουσίες των τελευταίων αντλούνται από αυτό⁴¹. Συνέπεια των ανωτέρω είναι να αντιμετωπίζονται τα πρόσωπα αυτά όπως και τα μέλη του ΔΣ. Δεν απαιτείται, λοιπόν, για να τύχει εφαρμογής η ως άνω διάταξη⁴², το κατά περίπτωση ευθυνόμενο πρόσωπο να αποτελεί και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου. Προς επίρρωση των ανωτέρω, στις διατάξεις που ρυθμίζουν την ευθύνη του ΔΣ της ΑΕ, όπως οριοθετείται στον ν. 4548/2018 (και στο προΐσχύσαν άρθ. 22α κ.ν. 2190/1920) υπάγονται και τα υποκατάστατα όργανα, ήτοι τα όργανα στα οποία ανατίθενται εξουσίες και αρμοδιότητες

³⁹ Δ. Διακόπουλος, Εισαγωγή στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών – Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (ν. 4601/2019), ΔΕΕ 5/2019, σελ. 682 επ.

⁴⁰ Α. Μικρούλια, ό.π., σελ. 190.

⁴¹ Κ. Παμπούκης, Ζητήματα από την ευθύνη για τη Διοίκηση της Ανώνυμης Εταιρείας, ΕΕμπΔ 1985, σελ. 365 επ.

⁴² Λιακόπουλος, Η άρση της αυτοτέλειας του νομικού προσώπου στη νομολογία, 1993, σελ. 121.

του ΔΣ⁴³. Ορθότερο φαίνεται το πεδίο της διάταξης να καταλαμβάνει και τα de facto διοικητικά όργανα, τα οποία ευθύνονται για πράξεις ή παραλείψεις τους και κατά τις γενικές διατάξεις του εταιρικού δικαίου⁴⁴.

Αξιώσεις μπορεί να εγερθούν ακόμη και σε βάρος προσώπων που απώλεσαν την ιδιότητα τους ως όργανο διοίκησης ήδη πριν την πραγμάτωση της συγχώνευσης⁴⁵. Σύμφωνα δε, με το άρθ. 3 του ν. 4601/2019, ακόμη και οι εταιρείες που έχουν λυθεί μπορούν να μετάσχουν σε εταιρικό μετασχηματισμό, υπό την προϋπόθεση ότι δεν έχει εκκινήσει η διανομή του προϊόντος εκκαθάρισης (άρθ. 3 παρ. 1). Εφόσον μία συμμετέχουσα στη συγχώνευση εταιρεία είχε ήδη λυθεί⁴⁶, τότε την ευθύνη του άρθ. 19 παρ. 1 φέρουν οι εκκαθαριστές της⁴⁷. Μάλιστα, στην περίπτωση των κεφαλαιουχικών εταιρειών, πρέπει τα ίδια κεφάλαια του νομικού προσώπου να μην υπολείπονται τα εκ το νόμου οριζόμενο ελάχιστο κεφάλαιο (άρθ. 3 παρ. 2). Τέλος, επιτρέπεται ακόμη και η συμμετοχή στον μετασχηματισμό εταιρειών που έχουν κηρυχθεί σε πτώχευση, υπό τον όρο ότι έχει επικυρωθεί με τελεσίδικη δικαστική απόφαση το σχέδιο αναδιοργάνωσης ή έχουν εξοφληθεί όλοι οι πτωχευτικοί πιστωτές, κατά το άρθ. 164 του ΠτΚ (άρθ. 3 παρ. 1).

2.4. Φύση της ευθύνης του διοικητικού οργάνου

Με την διάταξη του άρθ. 19 παρ. 1 εισάγεται ειδική ρύθμιση για την αδικοπρακτική ευθύνη της Διοίκησης έναντι των μετόχων / εταίρων της εταιρείας. Για τη θεμελίωση, λοιπόν, της ευθύνης του διοικητικού οργάνου βάσει του άρθ. 19 παρ. 1, πρέπει πρωτίστως να συντρέχουν οι προϋποθέσεις των άρθρων 914 επ. ΑΚ⁴⁸. Ειδικότερα, θα πρέπει να υφίσταται υπαίτια πράξη (θετική ενέργεια) ή παράλειψη του ζημιώσαντος – διοικούντος οργάνου, η οποία να προσκρούει είτε σε ρητή διάταξη νόμου, είτε σε καταστατική διάταξη της εταιρείας, είτε σε

⁴³ Π. Αθαμίδης, Η Ευθύνη των Υποκατάστατων και των πληρεξουσίων του Διοικητικού Συμβουλίου της ανωνύμου εταιρείας προσώπων, σε 12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικών Επιστημών 2002, Σύγχρονα Ζητήματα Εταιρικής Ευθύνης, 2003, σελ. 416 επ.

⁴⁴ Α. Μικρούλεα, Τα όρια δράσης και η ευθύνη των Εταιρικών Διοικητών, 2013, σελ. 33 επ.

⁴⁵ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., 2020, σελ. 182-183, παρ. 14.

⁴⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 3 ν. 4601/2019 «Σε εταιρικό μετασχηματισμό, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος μπορεί να μετάσχουν και εταιρείες που έχουν λυθεί λόγω παρόδου του χρόνου διάρκειας ή με απόφαση της συνέλευσης ή των εταίρων τους, καθώς επίσης και εταιρείες που κηρύχθηκαν σε πτώχευση ... Η διάταξη του προηγούμενου εδαφίου δεν εφαρμόζεται εφόσον έχει αρχίσει η διανομή του προϊόντος εκκαθάρισης.»

⁴⁷ Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 312, αρ. περ. 15.

⁴⁸ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 174 παρ. 2.

γενική αρχή του δικαίου, οπότε και αποκτά παράνομο χαρακτήρα. Τέλος, πρέπει να συντρέχει πρόσφορη αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της ζημιογόνου πράξης και της επελθούσης τελικά ζημίας, ώστε να γεννάται βάσιμη αξίωση του ζημιωθέντος προς αποζημίωση⁴⁹. Πρόσφορη αιτιώδης συνάφεια (causa adaequata) γίνεται δεκτό από τη νομολογία ότι συντρέχει εφόσον η ζημιογόνος ενέργεια, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, δίχως να παρεμβληθεί άλλο γεγονός ικανό να προκαλέσει ζημία, δύναται να οδηγήσει στην επελθούσα τελικά ζημία. Παραδείγματος χάριν, η επί τα χείρω αποτίμηση της εταιρικής περιουσίας κάποιας εκ των συμμετεχουσών εταιρειών, μπορεί να συνδεθεί αιτιωδώς με την πρόκληση επακόλουθης ζημίας των μετόχων / εταίρων⁵⁰.

Η αξίωση αποζημίωσης βάσει του άρθρου 914 ΑΚ προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, και την πρόκληση άμεσης ζημίας από την υπαίτια παράνομη ενέργεια του ζημιώσαντος. Σύμφωνα με τη γενική αρχή του δικαίου των αδικοπραξιών, όπως μνημονεύεται πάγια στη νομολογία του Αρείου Πάγου, αξίωση αποζημίωσης διαθέτει *μόνον εκείνος που αμέσως ζημιώθηκε από την αδικοπραξία, δηλαδή μόνον ο φορέας του εννόμου αγαθού το οποίο προσβλήθηκε. Αντίθετα, εκείνος που εμμέσως ζημιώθηκε από την αδικοπραξία, δηλαδή εκείνος στον οποίο προκλήθηκε ζημία από την προσβολή εννόμου αγαθού άλλου προσώπου, έχει αξίωση αποζημίωσης μόνον όταν αυτό προβλέπεται ειδικά από το νόμο (αρθ. 928 εδ. β', 929 εδ. β του ΑΚ)*⁵¹. Ως εκ τούτου, υπό το φως των γενικών διατάξεων περί αδικοπραξίας, η αξίωση αποκατάστασης της έμμεσης ζημίας δε βρίσκει έρεισμα στις περί αδικοπραξίας διατάξεις του Αστικού Κώδικα και κρίνεται κατά κανόνα αβάσιμη.

Δέον να επισημανθεί ότι η ευθύνη του διοικητικού οργάνου έναντι των μετόχων βάσει του άρθ. 19 παρ. 1 εντάσσεται στο σύστημα της «εξωτερικής» του ευθύνης έναντι τρίτων. Η καλούμενη «εσωτερική» ευθύνη του οργάνου αφορά τη συμπεριφορά του τελευταίου έναντι του ίδιου του νομικού προσώπου⁵⁴.

⁴⁹ Α. Γεωργιάδης (επιμ. Α. Γεωργιάδης, Μ. Σταθόπουλος), Αστικός Κώδικας – Κατ' άρθρο ερμηνεία, 1982. σελ. 697 επ., αρ. περ. 8 επ., και Απόφαση 41/2023 Αρείου Πάγου, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁵⁰ Δ. Π. Τζάκας, ό.π., σελ. 462 επ., αρ. περ. 27 επ.

⁵¹ ΑΠ 2172/2013 (www.areiospagos.gr), ΑΠ 243/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

2.5 Προϋποθέσεις ευθύνης υπό το πρίσμα της διάταξης 19 παρ. 1 ν. 4601/2019

2.5.1. Περιεχόμενο «ζημίας»

Κρίσιμη είναι η διάκριση μεταξύ της άμεσης και της έμμεσης ζημίας, όπως οριοθετείται ειδικά στο εταιρικό δίκαιο, αλλά και ως μία εκ των προϋποθέσεων για την θεμελίωση της ευθύνης του διοικητικού οργάνου κατά το άρθρ. 19 παρ. 1 ν. 4601/2019. Κατά μία άποψη⁵², ως έμμεση χαρακτηρίζεται η ζημία που προκαλείται στον εταίρο / μέτοχο «εξ αντανακλάσεως» εξαιτίας της ζημίας που προκαλείται στην περιουσία της εταιρείας. Η εν λόγω ζημία στην εταιρική περιουσία πρέπει, βέβαια, να συνδέεται αιτιωδώς με υπαίτια ενέργεια του διοικητικού οργάνου. Γνώρισμα της έμμεσης ζημίας συνιστά το γεγονός ότι εάν αποκατασταθεί η ζημία που προκλήθηκε στην εταιρική περιουσία, αποκαθίσταται κατ' αποτέλεσμα και η (έμμεση) ζημία την οποία υπέφερε ο εταίρος / μέτοχος⁵³. Διάκριση πρέπει να γίνει από την έννοια της έμμεσης ζημίας κατά το γενικό αστικό δίκαιο, η οποία καταλαμβάνει και την περαιτέρω ζημία που υφίσταται ο άμεσα ζημιωθείς από την παράνομη ενέργεια του ζημιώσαντος. Κατά το γενικό αστικό δίκαιο, δηλαδή, δεν αντικατοπτρίζει η έμμεση ζημία αποκλειστικά τη ζημία που δύναται να υποστεί τρίτο προς τον βασικό φορέα (άμεσα ζημιωθέντα) του εννόμου αγαθού πρόσωπο⁵⁴. Εξ ου και στο εταιρικό δίκαιο, για λόγους σαφήνειας, γίνεται χρήση και του όρου «αντανακλαστική ζημία» αντί του όρου της έμμεσης ζημίας. Στον αντίποδα, κατά την ίδια θεωρητική προσέγγιση, η άμεση ζημία του εταίρου / μετόχου δεν αποκαθίσταται δια της επανόρθωσης της ζημίας της εταιρικής περιουσίας, καθώς είτε η πρόκληση αυτής αποδίδεται σε περιστάσεις που αφορούν το πρόσωπο του ίδιου του εταίρου / μετόχου, είτε η υπαίτια ζημιολόγος ενέργεια δεν επιδρά στην εταιρική περιουσία αλλά ευθέως στην περιουσία του εταίρου / μετόχου. Υπό το ισχύσαν δίκαιο κρατούσε η άποψη ότι με το άρθρ. 76 κ.ν. 2190/1920, επιδιώκεται η επανόρθωση της έμμεσης - αντανακλαστικής ζημίας των μετόχων, των πιστωτών και των λοιπών τρίτων.

⁵² Ν. Ελευθεριάδης, Αξιώσεις Μετόχων κατά μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, σε Πρακτικά 3^{ου} Συνεδρίου της Εταιρείας Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου (ΕΜΕΟΔ) με θέμα Ζητήματα Ευθύνης στην Ανώνυμη Εταιρεία, 2019, σελ. 111.

⁵³ Σωτηρόπουλος, ΕΕμπΔ 2006, ό.π., Ν. Ελευθεριάδης ό.π.

⁵⁴ Α. Μικρούλεα, ό.π., σελ. 186, σύμφωνα με την οποία «Η έμμεσότητα δεν συνίσταται στην έννοια της ζημίας αλλά στον κύκλο των ζημιωθέντων.»

Η ανωτέρω θεωρητική διάσταση των απόψεων επί του χαρακτηρισμού της ζημίας ως άμεσης ή έμμεσης, αντανακλάται και στη διάταξη του ισχύοντος άρθρου 19 παρ. 1. Στην αιτιολογική έκθεση του νόμου 4601/2019⁵⁵, ρητά γίνεται λόγος για επανόρθωση της άμεσης ζημίας των μετόχων / εταιρών με την εφαρμογή των ειδικών διατάξεων περί ευθύνης του διοικητικού οργάνου⁵⁶. Έτσι, αποκαθίσταται τυχόν ζημία που υφίσταται ευθέως ο μέτοχος / εταίρος από την πτώση της χρηματιστηριακής αξίας της μετοχής του, ή σε οιαδήποτε άλλη περίπτωση θίγεται ο πυρήνας του μετοχικού του δικαιώματος από πράξεις ή παραλείψεις του διοικητικού οργάνου. Η προβληματική εντοπίζεται στη δυνατότητα αποκατάστασης της έμμεσης και ορθότερα αντανακλαστικής ζημίας των μετόχων / εταιρών, θέση που βρίσκει υποστηρικτές στην θεωρία⁵⁷. Υπό την παραδοχή αυτή, ήτοι ότι η διάταξη καλύπτει και την αντανακλαστική ζημία που υφίσταται ο μέτοχος / εταίρος, η ανωτέρω διάταξη επιτρέπει στον τελευταίο να αποζημιωθεί για την έμμεση ζημία που υπέστη, πράγμα ανέφικτο δια της οδού των γενικών διατάξεων του Αστικού Δικαίου. Άμεσα θιγόμενο από τον πραγματοποιούμενο εταιρικό μετασχηματισμό είναι το ίδιο το νομικό πρόσωπο που μετέχει, του οποίου η εταιρική αξία υποτιμήθηκε κατά τη διαδικασία συγχώνευσής του. Εξαιτίας της εν λόγω υποτίμησης της εταιρικής περιουσίας, υποτιμάται κατ' επέκταση και η αξία της συμμετοχής του μετόχου/εταίρου σε αυτήν. Ακριβώς σε αυτή την μείωση συνίσταται και η ζημία για την οποία δύναται να αποζημιωθεί ο μέτοχος / εταίρος, κατ' εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 19 παρ. 1. Θέτει, λοιπόν, εξαίρεση η ως άνω ειδική διάταξη από τη γενική αρχή του δικαίου αδικοπραξίας, σύμφωνα με την οποία μόνο ο άμεσα ζημιωθείς δύναται κατά κανόνα να εγείρει αξίωση για αποζημίωση (στην προκειμένη περίπτωση το νομικό πρόσωπο)⁵⁸. Μάλλον ορθότερη παρουσιάζεται η θέση κατά την οποία καλύπτεται δια του άρθ. 19 παρ. 1, τόσο η άμεση όσο και η αντανακλαστική ζημία που υφίσταται ο μέτοχος. Ως εκ τούτου, η διάταξη του άρθ. 19 παρ. 1 καταλαμβάνει και τη ζημία που υφίσταται η ίδια η εταιρεία η οποία αντανακλά κατ' αποτέλεσμα στην περιουσία του μετόχου, δίδοντας στον τελευταίο τη δυνατότητα να αιτηθεί επανόρθωση της τυχόν βλάβης που υπέστη.

⁵⁵ Αιτιολογική Έκθεση ν. 4601/2019, σελ. 8, ενότητα IV, παράγραφος Δ «Η ευθύνη διαχειριστών και μελών Δ.Σ.».

⁵⁶ Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 310 αρ. περ. 6 και Δ. Διακόπουλος, ό.π., σελ. 688, Δ. Αυγητίδης, Το νέο δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών, 2019, σελ. 62 επ.

⁵⁷ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 175.

⁵⁸ Α. Καραγκουνίδης, ό.π., σελ. 174-175, Α. Μικρούλεα, ό.π., σελ. 190 αρ. περ. 25.

Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να προκληθεί αντανάκλαστική ζημία στην περιουσία των μετόχων / εταίρων, επισημαίνεται ότι η εταιρική περιουσία της απορροφώμενης βλέπεται καταρχάς όταν υποτιμάται η πραγματική της αξία. Αντίστοιχα, οι μέτοχοι / εταίροι της απορροφώσας εταιρείας μπορεί να υποστούν ζημία, δια του περιορισμού της αξίας της εταιρικής τους συμμετοχής, λόγω της συγχώνευσης⁵⁹. Η κακή εκτίμηση της εταιρικής περιουσίας οδηγεί σε δυσμενή για τους μετόχους / εταίρους της εν λόγω εταιρείας υπολογισμό της σχέσης ανταλλαγής. Περαιτέρω, είναι δυνατό με την πραγματοποίηση του εταιρικού μετασχηματισμού να παρατηρείται ανάσχεση της οικονομικής ανάπτυξης είτε της απορροφώμενης είτε της απορροφώσας εταιρείας ή να αναμένεται ότι θα προκύψουν δυσμενείς μελλοντικές συνέπειες επί της εσωτερικής αξίας των εταιρικών συμμετοχών⁶⁰. Όλα τα ανωτέρω, τα οποία επιδρούν πρωτίστως στην εταιρική περιουσία, αντανάκλουν στην αξία της εταιρικής συμμετοχής των μετόχων / εταίρων. Πέραν της πτώσης της αξίας στην εσωτερική εταιρική συμμετοχή, πιθανή συνέπεια των ανωτέρω είναι και η διανομή χαμηλότερου μερίσματος⁶¹.

Κατά κανόνα, σε περίπτωση που ο μέτοχος / εταίρος έχει υποστεί ζημία λόγω της καθορισθείσας σχέσης ανταλλαγής, εφαρμοστέα είναι, ως αναφέρθηκε ανωτέρω, η διάταξη του άρθ. 21 του ν. 4601/2019, σύμφωνα με την οποία ο ζημιωθείς δύναται να εγείρει αξίωση σε βάρος της απορροφώσας εταιρείας, υπό την προϋπόθεση ότι η σχέση ανταλλαγής δεν είναι δίκαιη και λογική. Όταν, όμως, ο δυσμενής και ζημιογόνος για τον μέτοχο / εταίρο καθορισμός της σχέσης ανταλλαγής αποδίδεται σε κακή εκτίμηση εν γένει της εταιρικής περιουσίας, οδηγώντας σε υποτίμηση της αξίας της, τότε ο μέτοχος / εταίρος μπορεί να αξιώσει αποκατάσταση της εν λόγω ζημίας που υπέστη με βάση τη διάταξη του άρθ. 19 παρ. 1⁶². Διαφέρει η περίπτωση κατά την οποία αποτιμήθηκε μεν ορθά η εταιρική περιουσία αλλά η σχέση ανταλλαγής διαμορφώθηκε κατά τρόπο μη δίκαιο και λογικό, οπότε η αξίωση αποζημίωσης στηρίζεται στο άρθ. 21 του ν. 4601/2019. Η ζημία λόγω κακού υπολογισμού της σχέσης ανταλλαγής υποστηρίζεται ότι συνιστά άμεση ζημία των εταίρων / μετόχων⁶³, και όχι αντανάκλαστική. Πάντως, οι αξιώσεις των άρθ. 19 παρ. 1 και 21 παρ. 2 του ν. 4601/2019, εφόσον συντρέχουν οι επιμέρους προϋποθέσεις τους, δύναται να συρρέουν⁶⁴,

⁵⁹ Δ. Π. Τζάκας, ό.π., σελ. 461, αρ. περ. 23.

⁶⁰ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 175, αρ. περ. 3.

⁶¹ Α. Μικρουλέα, ό.π., σελ. 186, αρ. περ. 7 επ.

⁶² Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 178 αρ. περ. 9.

⁶³ Α. Καραγκουνίδης, ό.π., σελ. 396, υποσημείωση υπ' αρ. 199.

⁶⁴ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 178, αρ. περ. 9.

διαφοροποιούμενος κατά το ότι η πρώτη στρέφεται ατομικά σε βάρος των διοικητικών οργάνων ενώ η δεύτερη σε βάρος της απορροφώσας εταιρείας.

Δυσχερής φαίνεται σε ορισμένες περιστάσεις ο υπολογισμός της ζημίας που έχει υποστεί ο μέτοχος / εταίρος και κατ' επέκταση το ύψος της αποζημίωσης που οφείλεται από τα πρόσωπα που ασκούν τη διοίκηση. Κατά κανόνα, για να εκτιμηθεί η έκταση της ζημίας, λαμβάνεται υπόψη η αξία της περιουσίας της συμμετέχουσας στη συγχώνευση εταιρείας κατά το χρονικό σημείο που πραγματοποιείται η συγχώνευση. Όσον αφορά την ατομική συμμετοχή του μετόχου / εταίρου, κρίσιμο είναι το ποσοστό που κατέχει αντίστοιχα κατά την τέλεση της συγχώνευσης. Ακριβώς επειδή η ζημία του μετόχου / εταίρου είναι αντανακλαστική, συναρτάται δηλαδή με την εταιρική περιουσία, πρώτα υπολογίζεται το μέγεθος της ζημίας που υπέστη η ίδια η εταιρεία. Στη συνέχεια, εντοπίζεται η επίδραση της ζημίας στην εταιρική μετοχή. Η αποζημίωση που δικαιούται ο μέτοχος / εταίρος έγκειται στη διαφορά της αξίας της εταιρικής του συμμετοχής που έλαβε, με το ύψος εταιρικής συμμετοχής που θα του αποδιδόταν εφόσον είχε αποτιμηθεί ορθά η εταιρική περιουσία⁶⁵.

2.5.2. Υπαιτιότητα και το βάρος απόδειξης

Τα διοικητικά όργανα ευθύνονται έναντι των μετόχων / εταίρων κατά τη διάταξη του άρθ. 19 παρ. 1 ακόμη και για ελαφρά αμέλεια⁶⁶. Για να αξιολογηθεί κατά πόσο οι ασκούντες τη διοίκηση ενήργησαν υπαίτια, πρέπει να εξεταστεί ο βαθμός επιμέλειάς τους κατά την προετοιμασία αλλά και τη συντέλεση της συγχώνευσης. Γνώμονας των αποφάσεων και επιμέρους ενεργειών των διοικούντων πρέπει να είναι αποκλειστικά η προώθηση του εταιρικού συμφέροντος, σύμφωνα με τις επιταγές της αρχής του καθήκοντος επιμέλειας και της καλής πίστης⁶⁷. Υποστηρίζεται ότι επί της ευθύνης του άρθ. 19 παρ. 1, δεν τυγχάνει εφαρμογής ο κανόνας της επιχειρηματικής κρίσης (business judgment rule), όπως αυτός προβλέπεται στο άρθ. 102 παρ. 4 ν. 4548/2018, καθώς το άρθ. 102 ν. 4548/2018, το οποίο ρυθμίζει την εσωτερική ευθύνη του ΔΣ έναντι της ίδιας της εταιρείας, δεν εφαρμόζεται αναλογικά επί της διάταξης του άρθ. 19 παρ. 1. Εντούτοις, πλήθος ενεργειών των

⁶⁵ Α. Μικρουλέα, ό.π., σελ. 189 επ., αρ. περ. 31 επ.

⁶⁶ Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 312, αρ. περ. 19, Α. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 177, αρ. περ. 5, Καραγκουνίδης, ό.π. σελ. 396, αρ. περ. 2.

⁶⁷ Κ. Παμπούκης, ό.π., ΕΕμπΔ 1985, σελ. 363 επ.

διοικητικών οργάνων κατά τη διαδικασία της συγχώνευσης, ιδίως στο προπαρασκευαστικό στάδιο και στο στάδιο διαπραγματεύσεων συνιστούν επιχειρηματικές αποφάσεις, με αποτέλεσμα να εκτιμάται η επιμέλεια που επέδειξε το όργανο κατά τις επιμέρους αποφάσεις που έλαβε⁶⁸. Υποστηρίζεται, πάντως, και η θέση ότι ο κανόνας επιχειρηματικής κρίσης εφαρμόζεται επί της διάταξης του άρθ. 19 παρ. 1⁶⁹.

Τονίζεται ότι η λήψη απόφασης από τη Γενική Συνέλευση / Συνέλευση των Εταίρων για την έγκριση της συγχώνευσης, κατά το άρθ. 14 παρ. 1 ν. 4601/2019, δεν οδηγεί σε απαλλαγή των διοικητών από την ευθύνη τους⁷⁰. Η λήψη της ανωτέρω απόφασης συνιστά εκ του νόμου υποχρεωτική προϋπόθεση για τη συντέλεση της συγχώνευσης. Υποστηρίζεται, παρόλα αυτά, ότι είναι νόμιμη η ρήτρα επί απόφασης της Γενικής Συνέλευσης / Συνέλευσης των Εταίρων η οποία προβλέπει απαλλαγή του διοικητικού οργάνου από την ευθύνη του κατ' άρθ. 19 παρ. 1, εκτός εάν συντρέχει περίπτωση πλάνης, απειλής ή απάτης. Η εν λόγω ρήτρα είναι αντιτάξιμη μόνο έναντι των μετόχων / εταίρων που υπερψήφισαν την απόφαση περί πραγματοποίησης του μετασχηματισμού, στην οποία συμπεριλήφθηκε και ο σχετικός όρος απαλλαγής⁷¹. Εξακολουθεί, δηλαδή, να υφίσταται τυχόν ευθύνη των προσώπων αυτών έναντι των λοιπών μετόχων / εταίρων οι οποίοι είτε ψήφισαν κατά είτε απείχαν από την ψηφοφορία.

Δεν μπορεί να συμφωνηθεί συμβατικά η πλήρης απαλλαγή των διοικητικών οργάνων από την ευθύνη τους κατ' άρθ. 19 παρ. 1, και τούτο διότι αυτό οδηγεί σε παραίτηση των μετόχων / εταίρων από το σχετικό τους δικαίωμα, πριν καν αυτό θεμελιωθεί. Μπορεί, όμως, παραδεκτά να συμφωνηθεί η ευθύνη των προσώπων αυτών για μεγαλύτερο βαθμό πταίσματος, αντί δηλαδή ελαφράς αμέλειας να συμφωνηθεί συμβατικά ως ελάχιστος απαιτούμενος βαθμός η βαριά αμέλεια, κατ' εφαρμογή του άρθ. 332 παρ. 1 ΑΚ⁷².

Αναφορικά με το βάρος απόδειξης της υπαίτιας πράξης του διοικητικού οργάνου που οδήγησε στην ζημία μετόχων / εταίρων, επικρατεί διχογνωμία. Κατά μία άποψη, και μάλλον

⁶⁸ Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 313, αρ. περ. 19 επ.

⁶⁹ Δ. Π. Τζάκας, ό.π., σελ. 459.

⁷⁰ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 177, Καραγκουνίδης, ό.π. σελ. 397, αρ. περ. 3.

⁷¹ Ι Βενιέρης, ό.π., σελ. 355.

⁷² Σύμφωνα με το άρθ. 332 ΑΚ: «Άκυρη είναι κάθε εκ των προτέρων συμφωνία με την οποία αποκλείεται ή περιορίζεται η ευθύνη από δόλο ή βαριά αμέλεια. Άκυρη είναι επίσης η εκ των προτέρων συμφωνία ότι δεν θα ευθύνεται ο οφειλέτης και για ελαφριά ακόμη αμέλεια, αν ο δανειστής βρίσκεται στην υπηρεσία του οφειλέτη ή η ευθύνη προέρχεται από την άσκηση επιχείρησης για την οποία προηγήθηκε παραχώρηση της αρχής...».

κρατούσα, το βάρος απόδειξης περί μη υπαίτιας δράσης, φέρουν οι ασκούντες τη διοίκηση⁷³. Υποστηρίζεται, πάντως, και η θέση ότι, δεδομένου του αδικοπρακτικού χαρακτήρα της ευθύνης, το βάρος απόδειξης επωμίζονται οι μέτοχοι / εταίροι. Άλλωστε, ο νομοθέτης δεν προσδιορίζει ρητά ποιος φέρει το βάρος απόδειξης, ώστε να μπορεί να υποστηριχθεί η εφαρμογή της γενικής διάταξης του άρθ. 338 ΚΠολΔ, σύμφωνα με την οποία «κάθε διάδικος οφείλει να αποδείξει τα πραγματικά γεγονότα που είναι αναγκαία για να υποστηρίξει την αυτοτελή αίτηση ή ανταίτηση του»⁷⁴.

2.5.3. Η εγκυρότητα της συγχώνευσης

Η διάταξη του άρθ. 19 παρ. 1 κάνει λόγο για πρόκληση ζημίας στους μετόχους / εταίρους από υπαίτια ενέργεια των διοικητικών οργάνων κατά την προετοιμασία και την πραγματοποίηση της συγχώνευσης. Με την σχετική διατύπωση, δε δίδεται σαφές χρονικό σημείο έναρξης της ευθύνης των οργάνων διοίκησης. Εξ ου και υποστηρίζεται ότι ευθύνη προσώπου που ασκεί διοίκηση μπορεί να εγερθεί για πράξεις ή παραλείψεις του ακόμη και πριν από την απόφαση⁷⁵ για την εκκίνηση των εργασιών της συγχώνευσης. Σίγουρα πάντως, καταλαμβάνει τις ενέργειες των οργάνων από την λήψη της σχετικής απόφασης. Καταληκτικό σημείο της ευθύνης των οργάνων συνιστά η πραγμάτωση της συγχώνευσης. Στο σημείο αυτό, και εν συντομία, επισημαίνεται ότι η συγχώνευση αναπτύσσει έννομα αποτελέσματα, σύμφωνα με το άρθ. 18 παρ. 1, με την καταχώριση στο ΓΕΜΗ της σύμβασης συγχώνευσης, η οποία καταρτίζεται κατόπιν λήψης εγκριτικής προς τούτο απόφασης από την Γενική Συνέλευση / Συνέλευση των Εταίρων.

Όσον αφορά τις πράξεις των διοικητικών οργάνων κατά την προετοιμασία του εταιρικού μετασχηματισμού, αυτές αφορούν όλα τα διαδικαστικά βήματα, ακόμη και τις διαπραγματεύσεις με τις έτερες συμμετέχουσες εταιρείες, έως την σύγκληση της συνέλευσης για την έγκριση του μετασχηματισμού και τη λήψη σχετικής απόφασης. Ενδεικτικά καταλαμβάνονται η σύνταξη του σχεδίου της σύμβασης συγχώνευσης, η κατάρτιση της λεπτομερούς έκθεσης με σκοπό την ενημέρωση της Γενικής Συνέλευσης / Συνέλευσης των

⁷³ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 177.

⁷⁴ Ι. Βενιέρης, ό.π., σελ. 356.

⁷⁵ Η απόφαση για την εκκίνηση των διαδικασιών συγχώνευσης, ως αναφέρθηκε παραπάνω, λαμβάνεται από το ΔΣ ή διαχειριστή της εταιρείας.

Εταίρων, ο διορισμός εμπειρογνομόνων για την κατάρτιση έκθεσης επί του σχεδίου. Το στάδιο της πραγματοποίησης της συγχώνευσης αφορά τα βήματα από τη λήψη της απόφασης της Συνέλευσης κατ' άρθ. 14 παρ. 1 ν. 4601/2019, έως και τη συντέλεση αυτής, ως αναφέρθηκε ανωτέρω⁷⁶.

Παρότι τα διοικητικά όργανα, κατά τη διάταξη του άρθ. 19 παρ. 1, ευθύνονται ακόμη για τις προπαρασκευαστικές προ της συντέλεσης της συγχώνευσης ενέργειες, για να εγερθεί παραδεκτά αξίωση, προϋποτίθεται η πραγματοποίηση έγκυρης συγχώνευσης. Και τούτο διότι προτού αναπτύξει η συγχώνευση έννομα αποτελέσματα και επέλθει σύγχυση των περιουσιών απορροφώσας και απορροφώμενης, οι μέτοχοι / εταίροι εξακολουθούν να έχουν αξίωση σε βάρος του διοικητικού οργάνου κατά τις γενικές διατάξεις⁷⁷. Βέβαια, ευθύνη των μελών του διοικητικού οργάνου υφίσταται και για τις προπαρασκευαστικές ενέργειες, εφόσον οι ενέργειες αυτές αναπτύσσουν αποτελέσματα ενόψει της συντέλεσης της συγχώνευσης⁷⁸. Με άλλα λόγια, οι προπαρασκευαστικές ενέργειες συνιστούν μέρος μίας πολυδιάστατης διαδικασίας, συμβάλλοντας τόσο στο τελικό αποτέλεσμα αυτής όσο και στις προκαλούμενες στους τρίτους συνέπειες⁷⁹. Υποστηρίζεται, επίσης, ότι για όσο χρονικό διάστημα οι συμμετέχουσες εταιρείες, ιδίως οι απορροφώμενες, εξακολουθούν να διαθέτουν αυτοτελή νομική προσωπικότητα, τυχόν υπαίτια πράξη του οργάνου, γεννά αγωγή αξίωση της ίδιας της ζημιωθείσας εταιρείας και όχι αυτοτελώς των μετόχων / εταίρων της⁸⁰. Οι τελευταίοι μόνο για την άμεση ζημία που έχουν υποστεί διαθέτουν αυτοτελή και ευθεία αξίωση σε βάρος των διοικητικών οργάνων κατά τις διατάξεις περί αδικοπραξίας⁸¹

Ζήτημα εγείρεται στην περίπτωση κατά την οποία έχει μεν συντελεστεί ο εταιρικός μετασχηματισμός της συγχώνευσης, παρόλα αυτά η τελευταία δύναται να ακυρωθεί, είτε διότι συντρέχει προς τούτο λόγος σύμφωνα με το άρθ. 20 του ν. 4601/2019 είτε διότι μπορεί να επιβληθεί από την Επιτροπή Ανταγωνισμού ανατροπή της συγχώνευσης σύμφωνα με το άρθ. 9 του ν. 3959/2011, προς προστασία του ανταγωνισμού. Έως την ακύρωση ή ανατροπή της συγχώνευσης, γίνεται δεκτό ότι χωρεί εφαρμογή της διάταξης του άρθ. 19 παρ. 1,

⁷⁶ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 173.

⁷⁷ Άρθ. 96 επ. του ν. 4548/2018 για τις ΑΕ, Άρθ. 26 1του ν. 3190/1955 για τις ΕΠΕ και άρθ. 64 επ. του ν. 4072/2012 για τις ΙΚΕ.

⁷⁸ Α. Μικρουλέα, ό.π., σελ. 187 επ., αρ. περ. 5 επ.

⁷⁹ Ι. Βενιέρης, ό.π., σελ. 356 επ.

⁸⁰ Α. Καραγκουνίδης, ό.π., σελ. 386 επ.

⁸¹ Ειδικά για τις ΑΕ προβλέπεται η δυνατότητα έγερσης αξίωσης των μετόχων σε βάρος του ΔΣ για την άμεση ζημία που υπέστησαν (άρθ. 107 ν. 4548/2018).

δεδομένου ότι ελλείπει σχετικής απόφασης (είτε του αρμοδίου Δικαστηρίου είτε άλλης αρχής, όπως της Επιτροπής Ανταγωνισμού), η συγχώνευση κρίνεται ισχυρή αναπτύσσοντας το σύνολο των εννόμων αποτελεσμάτων της. Επομένως, και η τυχόν ζημία των μετόχων / εταίρων εξακολουθεί να υφίσταται για όσο χρονικό διάστημα είναι ισχυρή η συγχώνευση⁸². Εάν, βέβαια, πράγματι ακυρωθεί η τελεσθείσα συγχώνευση, τότε οι έννομες συνέπειές της ανατρέπονται αναδρομικά, με αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, να αναβιώνουν και τα νομικά πρόσωπα που λύθηκαν αιτία του μετασχηματισμού. Σε αυτήν την περίπτωση, η ευθύνη των διοικητικών οργάνων καθορίζεται κατά τις γενικές διατάξεις και όχι βάσει του άρθ. 19 παρ. 1⁸³.

2.5.4. Κατάχρηση δικαιώματος (281 ΑΚ) και συντρέχον πταίσμα (300 ΑΚ)

Σε περίπτωση που ο μέτοχος / εταίρος τελεί σε γνώση των ενεργειών του διοικητικού οργάνου, εκ των οποίων προκαλείται ζημία αλλά κατά τη Γενική Συνέλευση / Συνέλευση των Εταίρων κατά το άρθ. 14 παρ. 2, υπερψηφίζει την συντέλεση της συγχώνευσης, γίνεται δεκτό ότι εφαρμόζεται το άρθ. 281 ΑΚ, περί κατάχρησης δικαιώματος⁸⁴. Ο περιορισμός που τίθεται με το άρθ. 281 ΑΚ, δεν επιδρά στο γεννημένο δικαίωμα αλλά στην άσκησή του. Στο πεδίο εφαρμογής του παραπάνω άρθ. υπάγονται όλα τα δικαιώματα που απορρέουν από το ιδιωτικό δίκαιο, ακόμη και εκείνα που ερείδονται στο νόμο, εθνικό ή ενωσιακό. Σύμφωνα με τις επιταγές της συναλλακτικής καλής πίστης, τα μέρη οφείλουν να μην δρουν κατά τρόπο που συγκρούεται με προηγούμενη ενέργειά του προκαλώντας σύγχυση στο έτερο μέρος⁸⁵.

Εάν, λοιπόν, ο μέτοχος / εταίρος που γνώριζε την πραγματική κατάσταση και παρόλα αυτά ενέκρινε τη συγχώνευση, εγείρει αγωγή αποζημίωσης σε βάρος των διοικητικών οργάνων, τότε η εν λόγω ενέργεια του κινδυνεύει να κριθεί ως αντίθετη στην καλή πίστη και κατ' επέκταση η αξίωσή του να απορριφθεί ως καταχρηστική, κατ' εφαρμογή του άρθ. 281 ΑΚ. Εξίσου, εάν όλοι οι εταίροι / μέτοχοι τυγχάνουν και διαχειριστές ή μέλη του ΔΣ της εταιρείας, υποστηρίζεται ότι δε χωρεί ευθύνη της διοίκησης σε βάρος των πρώτων. Εξαίρεση

⁸² Ι. Βενιέρης, ό.π., σελ. 354 επ.

⁸³ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 183, αρ. περ. 15 επ.

⁸⁴ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 177 αρ. περ. 6, Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 313, αρ. περ. 22, Ι. Βενιέρης, ό.π., σελ. 353 επ.

⁸⁵ Ι. Καρακώστας, Αστικός Κώδικας Ερμηνεία – Σχόλια - Νομολογία, 2006, Τόμος 2^{ος}, σελ. 808 επ., αρ. περ. 1788 επ.

εισάγεται όταν κάποια μερίδα των διαχειριστών – εταίρων μειοψήφησε κατά τη λήψη αποφάσεων ή αγνοούσε ανυπαίτια σημαντικές πληροφορίες⁸⁶. Η ως άνω συνθήκη ταύτισης του προσώπου των διαχειριστών με τους εταίρους τυγχάνει πρακτικής εφαρμογής επί προσωπικών εταιρειών, αλλά και επί της ΙΚΕ και της ΕΠΕ, λιγότερο πάντως στην ΑΕ.

Πέραν της κατάχρησης δικαιώματος, εφαρμογής μπορεί να τύχει και το άρθρο 300 ΑΚ, περί συντρέχοντος πταίσματος, εφόσον ο μέτοχος / εταίρος που υπέστη ζημία, δεν προσπάθησε να την μειώσει ή σε έναν βαθμό να την αποτρέψει, μολονότι μπορούσε. Επίσης, η παραπάνω διάταξη θα τύχει εφαρμογής και όταν ακόμη ο μέτοχος / εταίρος συνέβαλε στην τέλεση της παράνομης και υπαίτιας εκ μέρους του διοικητικού οργάνου πράξης⁸⁷.

2.6. Δικονομικά Ζητήματα

Έντονη κριτική είχε ασκηθεί από μέρος της θεωρίας, αναφορικά με την παράλειψη πρόβλεψης ειδικής διαδικασίας για τη διεκδίκηση αποζημίωσης σε βάρος των μελών του ΔΣ, υπό το προϊσχύσαν άρθ. 76 κ.ν. 2190/1920. Η βασική κριτική της διάταξης επικεντρωνόταν στο γεγονός ότι δεν προβλεπόταν μία διαδικασία συντονισμένης από κοινού διεκδίκησης αποζημίωσης των πλειόνων δικαιούχων προσώπων σε βάρος των υπαιτίων⁸⁸. Ως εκ τούτου, ο εκάστοτε ζημιωθείς ασκούσε αυτοτελώς αγωγή προς ικανοποίηση της ατομικής του αξίωσης, με αποτέλεσμα να υφίσταται ο κίνδυνος έκδοσης αποφάσεων με αντιφατικό περιεχόμενο⁸⁹. Η παραδοχή αυτή συνεπάγεται ότι σε κάποιον εκ των δικαιούχων ήταν πιθανό να επιδικαζόταν -στην βάση των ίδιων πραγματικών περιστατικών- αποζημίωση, ενώ σε έτερο δικαιούχο μπορούσε από διαφορετικό δικαστήριο να απορριφθεί ως αβάσιμο το αγωγικό αίτημα. Διάσταση μεταξύ των εκδοθεισών αποφάσεων δύνατο να προκύψει και στο πλαίσιο της εκτίμησης του ύψους της οφειλόμενης αποζημίωσης κάθε φορά.

Το κενό αυτό στη ρύθμιση του άρθ. 76 κ.ν. 2190/1920 κάλυψε η διάταξη του άρθ. 19 παρ. 4 ν. 4601/2019. Ειδικότερα, σύμφωνα με την ισχύουσα διάταξη, *οι αξιώσεις της παραγράφου 1 (...) μπορεί να ασκούνται από ειδικό εκπρόσωπο, ο οποίος διορίζεται από το δικαστήριο*

⁸⁶ Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 313, αρ. περ. 23.

⁸⁷ Ι, Βενιέρης, ό.π., σελ. 353 επ.

⁸⁸ Θ. Λιακόπουλος, ό.π., σελ. 119 επ.

⁸⁹ Α. Καραγκουνίδης, ό.π., σελ. 395 αρ. περ. 7, Α. Μικρουλέα, ό.π., σελ. 192 αρ. περ. 34.

(...). Δίδει, έτσι, η νέα διάταξη τη δυνατότητα άσκησης του συνόλου ή έστω μέρος των αξιώσεων των μετόχων / εταίρων δια ειδικού εκπροσώπου. Βέβαια, η πρόβλεψη αυτή δεν φέρει υποχρεωτικό χαρακτήρα, ο κάθε μέτοχος / εταίρος μπορεί πάντα να εγείρει αυτοτελώς τις αξιώσεις του. Σκοπός της θέσπισης της παραπάνω δυνατότητας, όπως διαφαίνεται στην αιτιολογική έκθεση του ν. 4601/2019, είναι τόσο ο περιορισμός των περισσότερων δικών που λάμβαναν χώρα αλλά και των εξόδων που συνεπάγεται η διακριτή δικαστική επιδίωξη των αξιώσεων, τόσο για τους ζημιωθέντες (ως ενάγοντες) όσο και για τους ζημιώσαντες (ως εναγόμενους)⁹⁰.

Αναλυτικότερα, σε περίπτωση επιδίωξης της επανόρθωσης τυχόν προκληθείσας ζημίας δια ειδικού εκπροσώπου, μέτοχοι που εκπροσωπούν το 1/50 του μετοχικού κεφαλαίου, υποβάλλουν αίτηση στο αρμόδιο καθ' ύλην δικαστήριο, το οποίο σύμφωνα με το άρθ. 5 ν. 4601/2019, είναι το Μονομελές Πρωτοδικείο⁹¹, με αντικείμενο τον διορισμό του εν λόγω εκπροσώπου. Η κατά τόπον αρμοδιότητα καθορίζεται, επίσης, δυνάμει του ανωτέρω άρθ. 5, με βάση την έδρα οιασδήποτε εκ των συμμετεχουσών στη συγχώνευση εταιρειών. Συνεπώς, παραδεκτώς εισάγεται από μετόχους / εταίρους, παραδείγματος χάρη, της απορροφώμενης εταιρείας, αίτημα διορισμού στο δικαστήριο της έδρας είτε της ίδιας της απορροφώμενης είτε της απορροφώσας⁹². Η διαδικασία με την οποία εισάγεται το εν λόγω αίτημα είναι αυτή της εκουσίας δικαιοδοσίας, ενώ για να γίνει δεκτός ο διορισμός του ειδικού εκπροσώπου αρκεί το Δικαστήριο να πιθανολογεί ότι οι αιτούντες διαθέτουν αξίωση σε βάρος των διοικητικών οργάνων. Επίσης, η εν λόγω δικαστική απόφαση που εκδίδεται επί του διορισμού ειδικού εκπροσώπου, δεν προσβάλλεται με ένδικα μέσα. Δίδεται, τέλος, η επιλογή διορισμού του ίδιου ή περισσότερων ειδικών εκπροσώπων, εάν πρόκειται να ασκηθούν αξιώσεις κατά περισσότερων ιθύνοντων.

Η απόφαση διορισμού ειδικού εκπροσώπου δημοσιεύεται στο ΓΕΜΗ με επιμέλεια του διορισθέντος, στην μερίδα της απορροφώσας εταιρείας και δυνητικά και στην ιστοσελίδα της τελευταίας. Παράλληλα, δημοσιεύεται πρόσκληση εκ μέρους του ειδικού εκπροσώπου προς τους λοιπούς μετόχους / εταίρους, σε περίπτωση που κάποιοι από αυτούς επιθυμούν οι αξιώσεις τους να εγερθούν διά του ορισθέντος εκπροσώπου. Η εν λόγω αίτηση των μετόχων υποβάλλεται στον ειδικό εκπρόσωπο εντός αποκλειστικής προθεσμίας έξι μηνών, διάστημα

⁹⁰ Αιτιολογική Έκθεση ν. 4601/2019, ό.π.

⁹¹ Στο άρθ. 5 ν. 4601/2019 ρητά παραπέμπει η παράγραφος 4 του άρθ. 19 ν. 4601/2019.

⁹² Δ. Π. Τζάκας, ό.π., σελ. 465 επ., αρ. περ. 35 επ.

κατά το οποίο τίθεται σε αναστολή η παραγραφή των αξιώσεων των μετόχων / εταίρων⁹³. Αναλογικής εφαρμογής τυγχάνουν τυχόν υφιστάμενες ειδικές διατάξεις του καταστατικού της εκάστοτε εταιρείας ως προς τα μέσα και τον τρόπο ενημέρωσης μετόχων / εταίρων για τη σύγκληση γενικής συνέλευσης / συνέλευσης των εταίρων, στην ανωτέρω διαδικασία κοινοποίησης της πρόσκλησης από τον ειδικό εκπρόσωπο⁹⁴.

Η αγωγή που ασκείται βάσει του άρθ. 19 παρ. 1 εισάγεται προς εκδίκαση κατά την τακτική διαδικασία. Σημειώνεται ότι, ενώ το καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο για το αίτημα διορισμού ειδικού εκπροσώπου υποδεικνύεται από το άρθ. 5, για έγερση της αγωγής αποζημίωσης - ακόμη και όταν αυτή ασκείται από τον ειδικό εκπρόσωπο για λογαριασμό των μετόχων / εταίρων- η υλική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου προσδιορίζεται κατά τις γενικές διατάξεις του ΚΠολΔ⁹⁵.

Προβληματική γεννάται γύρω από το εάν η αξίωση των μετόχων / εταίρων ασκείται με ευθεία ή πλαγιαστική αγωγή. Υποστηρίζεται ότι τα ως άνω πρόσωπα διεκδικούν δικαστικά αποζημίωση ως μη δικαιούχοι διάδικοι, ασκώντας τις εν λόγω αξιώσεις για την επανόρθωση ζημίας της εταιρείας. Κατά την εν λόγω θέση, εισάγεται με τη διάταξη του άρθ. 19 παρ. 1 (πρώην άρθ. 76 παρ. 1 κ.ν. 2190/1920), ειδικό δικαίωμα των μετόχων / εταίρων να προβούν σε άσκηση πλαγιαστικής αγωγής κατά τους ορισμούς του άρθ. 72 ΚΠολΔ. Η εν λόγω δυνατότητα δεν απονέμεται στους μετόχους / εταίρους υπό το γενικό δίκαιο, καθότι κρατεί η θέση ότι οι τελευταίοι δεν αποτελούν πιστωτές της εταιρείας⁹⁶. Παρόλα αυτά, η ανωτέρω προσέγγιση φαίνεται πως προσκρούει στις επιταγές του ενωσιακού νομοθέτη, ο οποίος με τη θέσπιση του άρθ. 106 της Οδηγίας απέβλεψε στην προστασία των ίδιων των μετόχων / εταίρων και όχι του νομικού προσώπου. Ως εκ τούτου, ορθότερη παρουσιάζεται η θέση κατά την οποία με το άρθ. 19 παρ. 1 εισάγεται δικαίωμα των μετόχων / εταίρων προς άσκηση ευθείας αγωγής κατά των διοικητικών οργάνων, και όχι υπό την ιδιότητα των μη δικαιούχων διαδίκων⁹⁷. Η θέση αυτή, άλλωστε, εναρμονίζεται με το γεγονός ότι η διάταξη του άρθ. 19

⁹³ Άρθ. 19 παρ. 4, ν. 4601/2019.

⁹⁴ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 179 επ., αρ. περ. 12, Π. Παναγιώτου, Το Δίκαιο των Μετασχηματισμών Επιχειρήσεων, 2021, σελ. 183.

⁹⁵ Ι. Βενιέρης, ό.π., σελ. 364 και Αιτιολογική Έκθεση ν. 4601/2019 σελ. 10 επ. («Επί του άρθρου 5»).

⁹⁶ Θ. Διακόπουλος, ό.π., σελ. 112 επ., Μ. Μαργαρίτης και Α. Μαργαρίτη, Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2^η Έκδοση, 2018, Τόμος 1, σελ. 155, αρ. περ. 13.

⁹⁷ Α. Καραγκουνίδης, ό.π., σελ. 161 επ.

παρ. 1 αποβλέπει στην αποκατάσταση της ίδιας ζημίας των μετόχων είτε άμεσης είτε αντανακλαστικής, από πράξεις ή παραλείψεις του διοικητικού οργάνου.

Σχετικά με το ζήτημα της παραγραφής, υπό την ισχύ του άρθ. 76 κ.ν. 2190/1920 υφίστατο διχογνωμία κατά πόσο εφαρμοζόταν αναλογικά συναφώς το άρθ. 22α του κ.ν. 2190/1920 ή οι γενικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα για την αδικοπραξία⁹⁸. Η ανωτέρω διχογνωμία ως προς τον χρόνο της παραγραφής, αντικατοπτρίζει την ευρύτερη διάσταση απόψεων επί του ζητήματος κατά πόσο εφαρμοζόταν αναλογικά το άρθ. 22α στην διάταξη του άρθ. 76 κ.ν. 2190/1920. Έτσι, κατά παραδοχή της αναλογικής εφαρμογής του άρθ. 22α κ.ν. 2190/1920, καταφάσκει η εφαρμογή της προβλεπόμενης από αυτό παραγραφής (τριετούς ή δεκαετούς ανάλογα με το βαθμό υπαιτιότητας του ζημιώσαντος)⁹⁹. Η ανωτέρω διχογνωμία δεν διευθετήθηκε με τη ρύθμιση του άρθ. 19 ν. 4601/2019. Εντούτοις, φαίνεται να κρατεί η άποψη περί εφαρμογής της διάταξης του άρθ. 937 ΑΚ, δεδομένου ότι εισάγεται με το άρθ. 19 παρ. 1 αδικοπρακτικής φύσης ευθύνη των διοικητικών οργάνων, αυτοτελής προς τις γενικές διατάξεις των άρθ. 22^α κ.ν. 2190/1920 και σήμερα 102 ν. 4548/2018¹⁰⁰. Το ίδιο, πρέπει αναλογικά να γίνει δεκτό και στην περίπτωση των ΕΠΕ και ΙΚΕ. Σημειώνεται ότι η αξίωση της ΕΠΕ προς αποζημίωση σε βάρος του διαχειριστή παραγράφεται μετά από πέντε έτη, από τον χρόνο κατά τον οποίο η αξίωση κατέστη δικαστικώς επιδιώξιμη, σύμφωνα με το άρθ. 26 παρ. 2¹⁰¹. Για τις ΙΚΕ η παραγραφή της σχετικής αξίωσης είναι τριετής και εκκινεί από το χρονικό σημείο τέλεσης της ζημιολόγου πράξης από τον διαχειριστή σε βάρος της εταιρείας, κατά το άρθ. 67 παρ. 3 ν. 4072/2012¹⁰².

⁹⁸ Το αρθ. 22^α παρ. 5 κ.ν. 2190/1920 προέβλεπε τριετή παραγραφή των αξιώσεων από την τέλεση της πράξης, ενώ αν ο ζημιώσας έδρασε με δόλο, τότε η παραγραφή ανερχόταν στα 10 έτη. Αντίστοιχα, το άρθ. 937 ΑΚ ορίζει ότι «*απαίτηση από αδικοπραξία παραγράφεται μετά πενταετία, αφότου ο παθών έμαθε τη ζημία και τον υπόχρεο σε αποζημίωση· σε κάθε όμως περίπτωση η απαίτηση παραγράφεται μετά την πάροδο είκοσι ετών από την πράξη*».

⁹⁹ Β. Αντωνόπουλος, Το Δίκαιο των ΑΕ και ΕΠΕ, 2012, 4^η Έκδοση, σελ. 118, αρ. περ. 36.

¹⁰⁰ Α. Μικρουλέα, ό.π., σελ. 189 αρ. περ. 21, Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 183, αρ. περ. 15, Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 315 αρ. περ. 28, Ι. Βενιέρης, ό.π. σελ. 357.

¹⁰¹ Ε. Αλεξανδρίδου, Το Δίκαιο των Εμπορικών Εταιρειών, 2^η Έκδοση, 2016, σελ. 548, αρ. περ. 20.

¹⁰² Ε. Αλεξανδρίδου, ό.π., σελ. 616, αρ. περ. 16.

2.6.1. Ενεργητική Νομιμοποίηση για τη διεκδίκηση των αξιώσεων μετά την συντέλεση της συγχώνευσης

Η συγχώνευση θεωρείται συντελεσθείσα, σύμφωνα με το άρθ. 18 παρ. 1 ν. 4601/2019, με τη δημοσίευση στο ΓΕΜΗ της σύμβασης συγχώνευσης. Από το χρονικό σημείο που τελείται αυτή η καταχώριση στο ΓΕΜΗ αναπτύσσονται τα έννομα αποτελέσματα της συγχώνευσης. Ένα εκ των κρισιμότερων αποτελεσμάτων, όπως παρατίθεται στο άρθ. 18 παρ. 2, είναι η υποκατάσταση της απορροφώσας εταιρείας ως οιονεί καθολικής διαδόχου της απορροφώμενης στο σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων της τελευταίας¹⁰³. Μεταβιβάζονται, δηλαδή, αυτοδίκαια, άνευ ετέρου, όλα τα περιουσιακά στοιχεία τόσο του ενεργητικού όσο και του παθητικού από την απορροφώσα στην απορροφώμενη και υποκαθίσταται η πρώτη σε όλες τις έννομες σχέσεις της τελευταίας όπως αυτές διαμορφώνονται κατά το χρόνο της συγχώνευσης¹⁰⁴. Τυχόν απαιτήσεις που έχουν δημιουργηθεί μεταξύ των συμμετεχουσών εταιρειών αποσβήνονται λόγω σύγχυσης, κατ' άρθ. 453 ΑΚ¹⁰⁵.

Με βάση τα παραπάνω αποτελέσματα της συγχώνευσης, προκύπτει ότι τυχόν αξίωση προς αποζημίωση της απορροφώμενης σε βάρος των διοικητικών της οργάνων, μετά την δημοσίευση της σύμβασης στο ΓΕΜΗ, θα πρέπει να μεταβιβαστεί στην απορροφώσα, ως καθολική διάδοχος και αποκλειστική δικαιούχος αυτής. Εντούτοις, ειδικά για τις αξιώσεις που θεμελιώνουν οι μέτοχοι / εταίροι βάσει της διάταξης του άρθ. 19 παρ. 1, η οποία αποβλέπει στην προστασία των τελευταίων, υποστηρίζεται ότι δεν αποτελούν αντικείμενο της καθολικής, κατά τα άλλα, μεταβίβασης¹⁰⁶. Η ανωτέρω διάταξη, άλλωστε, εγκαθιδρύει ευθεία αξίωση των μετόχων / εταίρων σε βάρος των διοικητικών οργάνων προς επανόρθωση τυχόν ζημίας των πρώτων, ως εκτέθηκε ανωτέρω (υπό παράγραφο 2.6.), με αποτέλεσμα, ακόμη και μετά την επέλευση της καθολικής διαδοχής, οι μέτοχοι / εταίροι νομιμοποιούνται αποκλειστικά προς άσκηση των αξιώσεων δυνάμει του άρθ. 19 παρ. 1.

¹⁰³ Ε. Καραμανάκου, (επιμ. Σωτηρόπουλου) σε Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών – Ερμηνεία κατ' άρθ. 4601/2019, 2021, ερμηνεία άρθ. 18, σελ. 293 επ. αρ. περ. 11 επ.

¹⁰⁴ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π. σελ. 139 επ, Αντωνόπουλος, ό.π. σελ. 120, Χ. Χρυσάνθης (επιμ. Παράκη), σε Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας, ό.π., σελ. 75, αρ. περ. 4.

¹⁰⁵ Ι. Βενιέρης, ό.π., σελ. 331.

¹⁰⁶ Α. Καραγκουνίδης, ό.π., σελ. 393 επ.

2.7. Η ειδικότερη περίπτωση της διασυνοριακής συγχώνευσης

Δυνάμει των ορισμών που δίδει το άρθρ. 53β του ν. 4601/2019, όπως εισήχθη με τον ν. 5055/2023, με το οποίο ενσωματώθηκε το σχετικό άρθρο 119 της Οδηγίας 2017/1132, ως *ημεδαπή* (ελληνική) χαρακτηρίζεται, κατά τον ν. 4601/2019, η εταιρεία που έχει την καταστατική της έδρα στην Ελλάδα και έχει συσταθεί κατά το δίκαιο Κράτους – μέλους. Αντίστοιχα, ως *αλλοδαπή* προσδιορίζεται η εταιρεία η οποία δεν είναι ημεδαπή και έχει συσταθεί κατά το δίκαιο Κράτους – μέλους της Ε.Ε. έχοντας την καταστατική της έδρα ή την κεντρική διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή της στην Ε.Ε.. Για να αποκτήσει το *διασυνοριακό* στοιχείο ο εταιρικός μετασχηματισμός της συγχώνευσης, θα πρέπει να μετέχουν σε αυτόν και ημεδαπές και αλλοδαπές κεφαλαιουχικές εταιρείες. Το κεφάλαιο ΙΑ' του ν. 4601/2019 τυγχάνει εφαρμογής επί των διασυνοριακών συγχωνεύσεων, στην περίπτωση που μία εκ των συμμετεχουσών εταιρειών είναι ημεδαπή.

Το άρθρ. 19 ν. 4601/2019, ως αναλυτικά εκτέθηκε ανωτέρω, τυγχάνει εφαρμογής στις συγχωνεύσεις που λαμβάνουν χώρα στην Ελλάδα, με τη συμμετοχή ελληνικών εταιρειών, οι οποίες έχουν συσταθεί και λειτουργούν κατά τον ελληνικό δίκαιο και εδρεύουν στην ελληνική επικράτεια. Αντιθέτως, δεν εφαρμόζεται σε αλλοδαπές εταιρείες, ακόμη και εάν οι τελευταίες μετέχουν από κοινού με ελληνικές εταιρείες στη διασυνοριακή συγχώνευση. Ως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, στις διασυνοριακές συγχωνεύσεις ισχύει η αρχή της «ενωτικής – συνδυαστικής θεωρίας». Με βάση τη θεωρία αυτή, κατά την διαδικασία της διασυνοριακής συγχώνευσης εφαρμόζονται παράλληλα τα ρυθμιστικά πλαίσια των κρατών μελών στα οποία εδρεύουν οι συμμετέχουσες στο μετασχηματισμό εταιρείες¹⁰⁷. Η θεωρία αυτή υιοθετείται και από τον ν. 4601/2019, όπως τροποποιήθηκε από τον ν. 5055/2023.

Σύμφωνα με το άρθρ. 53α παρ. 3 του ν. 4601/2019, όπως εισήχθη με τον ν. 5055/2023, *στην ημεδαπή εταιρεία που μετέχει σε διασυνοριακή συγχώνευση εφαρμόζονται τα άρθρα 6 έως και 53, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά στο παρόν Κεφάλαιο*. Πράγματι, στο Κεφάλαιο ΙΑ' το οποίο διέπει τη διασυνοριακή συγχώνευση, δεν υφίσταται πρόβλεψη όμοια με εκείνη του άρθρ. 19. Αντίστοιχα, και υπό το προϊσχύσαν καθεστώς, ο ν. 3777/2009 που διείπε τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις, δεν προέβλεπε ρύθμιση ειδικά με την ευθύνη των διοικητικών οργάνων, αντίστοιχη του άρθρ. 76 του κ.ν. 2190/1920. Ως εκ τούτου, το άρθρ. 19 παρ. 1 του ν.

¹⁰⁷ Δ. Π. Τζάκας, ό.π., σελ. 463 επ.

4601/2019 τυγχάνει εφαρμογής και στις διασυνοριακές συγχωνεύσεις. Μόνο, όμως, στις ελληνικές εταιρείες και τους μετόχους / εταίρους αυτών δύναται να εφαρμοστεί η σχετική διάταξη, ανεξαρτήτως του εάν οι ίδιοι οι μέτοχοι / εταίροι είναι αλλοδαποί ή ημεδαποί¹⁰⁸. Και τούτο διότι ο ελληνικός νόμος διέπει τη διαδικασία που ακολουθείται από την ημεδαπή εταιρεία, στην οποία συμπεριλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η λήψη των προβλεπόμενων αναγκαίων αποφάσεων και η προστασία των πιστωτών και των λοιπών δικαιούχων¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Δ. Π. Τζάκας, ό.π., σελ. 463 επ., αρ. περ. 30 επ.

¹⁰⁹ Κ. Ντζούφας, ό.π.

3. Η αστική ευθύνη των διοικητικών οργάνων έναντι πιστωτών και τρίτων

3.1. Η έννοια του τρίτου

Σύντομης αναφοράς χρήζει η έννοια του τρίτου, ως προστατευόμενο κατά τις διατάξεις των εταιρικών μετασχηματισμών μέρος. Έτσι, σε απόφασή του το ΔικΕΕ¹¹⁰ έκρινε ότι το περιεχόμενο της έννοιας του τρίτου, κατά την ερμηνεία του άρθ. 19 της Οδηγίας 1978/855 περί καθολικής μεταβίβασης του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων από την απορροφώσα στην απορροφώμενη, δεν καταλαμβάνει αποκλειστικά τις κατηγορίες που παρατίθενται στην έκτη αιτιολογική σκέψη της ανωτέρω Οδηγίας, ήτοι τους ομολογιούχους ή κοινούς πιστωτές και τους δικαιούχους άλλων δικαιωμάτων των συμμετεχουσών εταιρειών¹¹¹. Τούτο διότι ο παραπάνω κύκλος προσώπων χαίρει ειδικής προστασίας υπό την Οδηγία¹¹². Με βάση τα παραπάνω, το ΔΕΕ δέχεται ότι ως τρίτοι άξιοι προστασίας στο πλαίσιο της συγχώνευσης είναι και οι φορείς οι οποίοι δεν έχουν μεν καταστεί ακόμη πιστωτές ή δικαιούχοι άλλων δικαιωμάτων, αλλά δύναται να καταστούν μετά την πραγματοποίηση της συγχώνευσης, ενόψει περιστάσεων που προέκυψαν πριν τον μετασχηματισμό, παραδείγματος χάριν παραβίαση των διατάξεων του εργατικού δικαίου η οποία επιβεβαιώνεται με δικαστική απόφαση σε μεταγενέστερο χρονικό σημείο.

Τρίτοι, κατά την έννοια του άρθ. 19 παρ. 3, είναι οι πιστωτές και τυχόν τρίτοι δικαιούχοι για τυχόν άμεση ζημία που υφίστανται κατά τη συγχώνευση, κατ' εφαρμογή των διατάξεων 914 επ. ΑΚ. Επίσης, αξίωση από αδικοπραξία σε βάρος του διοικητικού οργάνου της απορροφώμενης μπορεί να ασκήσει και η απορροφώσα εταιρεία. Σε περίπτωση, παραδείγματος χάριν, που το διοικητικό όργανο παρείχε αναληθείς ή ανακριβείς πληροφορίες για την απορροφώμενη εταιρεία, κυρίως αναφορικά με την οικονομική της κατάσταση, ή απέκρυψε ουσιώδη γεγονότα, όπως τυχόν εκκρεμείς δίκες, η απορροφώσα μπορεί να εγείρει αξίωση αποζημίωσης σε βάρος των ασκούντων τη διοίκηση της απορροφώμενης προς επανόρθωση της τυχόν προκληθείσας βλάβης. Εξαιρούνται από το πεδίο του άρθ. 19 παρ. 3 ν. 4601/2019 οι δανειστές των μετόχων / εταίρων σε περίπτωση

¹¹⁰ Υπόθεση C-343/13 (Προδικαστική Παραπομπή) ΔικΕΕ, Modelo Continente Hipermercados SA κατά Autoridade para as Condições de Trabalho — Centro Local do Lis (ACT), σκέψη υπ' αρ. 32.

¹¹¹ Οδηγία 1978/855, Έκτη αιτιολογική σκέψη: «(Εκτιμώντας) ότι οι πιστωτές, ομολογιούχοι ή μη και οι δικαιούχοι άλλων δικαιωμάτων εκ των εταιριών που συγχωνεύονται πρέπει να προστατεύονται ώστε να μην υποστούν ζημία εκ της συγχωνεύσεως.»

¹¹² Η προστασία των προσώπων αυτών οριζόταν στα άρθρα 13 έως 15 της Οδηγίας 1978/855.

καθορισμού μη δίκαιης ή δυσμενούς σχέσης ανταλλαγής, ακόμη κι εάν έχουν εξασφαλίσει τις απαιτήσεις τους με την σύσταση εμπράγματης ασφάλειας επί των εταιρικών συμμετοχών ήδη πριν την πραγματοποίηση της συγχώνευσης. Ο λόγος της εξαίρεσης εντοπίζεται στο γεγονός ότι οι πιστωτές των μετόχων δεν υφίστανται άμεση αλλά έμμεση μόνο ζημία, αφού ο κακός υπολογισμός επιδρά στην περιουσία του μετόχου και επακόλουθα επηρεάζει τον δανειστή του τελευταίου¹¹³.

3.2. Η ευθύνη έναντι των εταιρικών πιστωτών και των μετόχων κατά τη διάταξη του άρθ. 19 παρ. 3 ν. 4601/2019

Η συγχώνευση επηρεάζει, μεταξύ άλλων, και τους εταιρικούς πιστωτές των συμμετεχουσών σε αυτήν εταιρειών. Όπως εκτίθεται και παραπάνω, οι πιστωτές των εταιρειών πριν τη θέσπιση του π.δ. 498/1987 ήταν πλήρως απροστάτευτοι έναντι των εταιρικών μετασχηματισμών. Με το ανωτέρω π.δ. και ειδικότερα με το άρθ. 11 αυτού, προβλέφθηκε το πρώτον ρύθμιση για την παροχή στοιχειώδους προστασίας των πιστωτών, δια της παροχής εγγυήσεων, ρύθμιση που σήμερα εντοπίζεται στο άρθ. 13 ν. 4601/2019.

Πέραν όμως της προστασίας δια εγγυήσεων, για την οποία λόγος γίνεται παρακάτω, υπό το προΐσχυσαν άρθ. 76 κ.ν. 2190/1920, τα διοικητικά όργανα ευθύνονταν ατομικά έναντι όχι μόνο των μετόχων / εταίρων, αλλά και των πιστωτών. Έτσι, υφίστατο διττή παροχή προστασίας στους πιστωτές, τόσο με το άρθ. 76 όσο και με το άρθ. 70 κ.ν. 2190/1920¹¹⁴. Η προστασία από υπαίτιες ζημιογόνες ενέργειες του διοικητικού οργάνου περιορίσθηκε με το άρθ. 19 παρ. 1 του ν. 4601/2019 αποκλειστικά στους μετόχους / εταίρους. Οι τρίτοι, υπό το καθεστώς του ν. 4601/2019, υπάγονται στη γενική ρύθμιση του άρθ. 19 παρ. 3, σύμφωνα με το οποίο «δεν θίγεται η ευθύνη των προσώπων που αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 2 για ζημία τρίτων κατά τις γενικές διατάξεις».

Κρίσιμο είναι ότι υπό τον ν. 4601/2019 οι πιστωτές δεν μπορούν να αιτηθούν αποκατάσταση της αντανakλαστικής ζημίας που υφίστανται εξαιτίας της απομείωσης της εταιρικής περιουσίας ή της αφερεγγυότητας που προκαλείται ενόψει της συγχώνευσης, συνθήκες που θέτουν σε κίνδυνο την ικανοποίηση των απαιτήσεών τους¹¹⁵. Βέβαια, και υπό το προΐσχυσαν

¹¹³ Α. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 181 επ.

¹¹⁴ Π. Παναγιώτου, ό.π., σελ. 180 επ.

¹¹⁵ Α. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 181 επ.

ακόμη καθεστώς, αμφισβητείτο κατά πόσο οι πιστωτές μπορούσαν να διεκδικήσουν ως εμμέσως ζημιωθέντες αποζημίωση. Ειδικότερα, υποστηριζόταν ότι οι πιστωτές υφίστανται βλάβη, υπό την προϋπόθεση ότι η εταιρική περιουσία έχει μειωθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε καθίσταται αδύνατη η ικανοποίησή τους¹¹⁶.

Η παρεχόμενη στους πιστωτές προστασία εκ του ν. 4601/2019 περιορίζεται σήμερα στην διάταξη του άρθ. 13 περί παροχής εγγυήσεων. Ειδικότερες προβλέψεις περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο Ε' *περί ειδικών διατάξεων για τη συγχώνευση με συμμετοχή ανώνυμης εταιρείας*, και ειδικότερα στο άρθ. 33 περί προστασίας ομολογιούχων πιστωτών και άρθ. 34 περί προστασίας κατόχων άλλων τίτλων. Σημειώνεται ότι στους ομολογιούχους πιστωτές, εφαρμόζεται αναλογικά το άρθ. 13, εκτός αν αυτοί εγκρίνουν σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο την συγχώνευση¹¹⁷. Σύμφωνα με το άρθ. 13 ν. 4601/2019, οι εταιρικοί πιστωτές, σε περίπτωση που διατηρούν αξιώσεις σε βάρος συμμετέχουσας εταιρείας ενώ αυτές δεν έχουν καταστεί ληξιπρόθεσμες κατά το χρόνο δημοσίευσης του σχεδίου της σύμβασης συγχώνευσης στο ΓΕΜΗ, δικαιούνται να αιτηθούν, εντός ενός μήνα, τη λήψη εγγυήσεων, εάν βέβαια κάτι τέτοιο επιτάσσεται από την οικονομική κατάσταση αμφοτέρων των συμμετεχουσών εταιρειών και δεν τους έχουν ήδη παρασχεθεί τέτοιες εγγυήσεις¹¹⁸.

Εξαιρούνται από το πεδίο της ως άνω προστατευτικής διάταξης οι πιστωτές των οποίων οι αξιώσεις έχουν καταστεί ληξιπρόθεσμες κατά το χρόνο που δημοσιεύεται το σχέδιο σύμβασης συγχώνευσης στο ΓΕΜΗ¹¹⁹, για το λόγο ότι εκείνοι δεν υπέδειξαν την δέουσα επιμέλεια εξασφαλίζοντας τις απαιτήσεις τους. Εξαιρούνται, επίσης, και οι πιστωτές με γεννημένες αξιώσεις μετά την ανωτέρω ημερομηνία δημοσίευσης, με δικαιολογητικό λόγο της εξαίρεσης αυτής ότι τελούσαν σε γνώση της συγχώνευσης κατά το χρόνο συναλλαγής τους με την εταιρεία¹²⁰. Καθίσταται αντιληπτό από τα ανωτέρω ότι η προστασία που παρέχεται στους πιστωτές δια του άρθ. 13 του ν. 4601/2019 είναι ιδιαίτερα περιορισμένη και αφορά μία μόνο κατηγορία πιστωτών, αυτών των οποίων οι απαιτήσεις είχαν μεν γεννηθεί αλλά δεν είχαν καταστεί ληξιπρόθεσμες την ημερομηνία δημοσίευσης στο ΓΕΜΗ του σχεδίου σύμβασης συγχώνευσης.

¹¹⁶ Α. Μικρουλέα, *ό.π.*

¹¹⁷ Α. Γρηγοριάδης, *ό.π.*, σελ. 143 επ.

¹¹⁸ Π. Παναγιώτου, *ό.π.*, σελ. 180 επ.

¹¹⁹ Κατά τα οριζόμενα στο άρθ. 8 του ν. 4601/2019.

¹²⁰ Α. Γρηγοριάδης, *ό.π.*, σελ. 136 επ.

Τυχόν παρεμπόδιση από τα διοικητικά όργανα με αθέμιτο τρόπο των πιστωτών να ασκήσουν τα νόμιμα δικαιώματά τους εκ του άρθ. 13, όπως τυχόν παροχή ψευδών ή ανακριβών πληροφοριών για την οικονομική κατάσταση της εταιρείας αποτρέποντας τους πιστωτές από την λήψη εγγυήσεων, μπορεί να οδηγήσει σε αδικοπρακτική ευθύνη των διοικητικών οργάνων κατά τις γενικές διατάξεις των άρθ. 914 επ. ΑΚ¹²¹. Η ψευδής πληροφόρηση εκ μέρους των διοικητικών οργάνων περί του ύψους της παρασχεθείσας από την εταιρεία εγγύησης για την εξασφάλιση των απαιτήσεων των πιστωτών μπορεί επίσης να δημιουργήσει ευθύνη από αδικοπραξία. Τέλος, ειδικά για τις ΑΕ, όταν κατά την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου εκδίδονται παρανόμως μετοχές υπό το άρτιο, οι δανειστές μπορούν να αιτηθούν αποκατάσταση της άμεσης ζημίας που υπέστησαν από την παραβίαση αυτή¹²².

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι μόνη οδός προς αποκατάσταση τυχόν ζημίας που προκλήθηκε σε εταιρικό πιστωτή συνιστά η θεμελίωση ευθύνης του διοικητικού οργάνου βάσει των γενικών διατάξεων περί αδικοπραξίας (άρθ. 914 επ. ΑΚ), εφόσον συντρέχουν οι σχετικές νόμιμες προϋποθέσεις, μεταξύ των οποίων η ύπαρξη άμεσης και όχι αντανακλαστικής ζημίας. Βέβαια, οι ασκούντες τη διοίκηση - σε περίπτωση που δεν συντρέχει στο πρόσωπό τους και η ιδιότητα του εταίρου είτε ΙΚΕ¹²³ είτε ΕΠΕ¹²⁴ - δεν φέρουν ίδια ευθύνη για τα χρέη και τις υποχρεώσεις της εταιρείας έναντι τρίτων, ούτε λαμβάνουν ευθύνη εγγυητή, εκτός αν υφίσταται ειδική προς τούτο πρόβλεψη¹²⁵. Συνεπώς, η έγερση αξίωσης αποζημίωσης πρέπει να θεμελιώνεται σε υπαίτια συμπεριφορά του διοικητικού οργάνου σε βάρος των εταιρικών πιστωτών εκ της οποίας επήλθε στους τελευταίους ζημία.

Όσον αφορά τη δυνατότητα άσκησης πλαγιαστικής αγωγής σε βάρος των διοικητών από τους εταιρικούς πιστωτές, σε περίπτωση αδράνειας της ίδιας της εταιρείας, τέτοιο δικαίωμα δεν απονέμεται στους πιστωτές ανωνύμων εταιρειών. Αντίθετα, στις ΕΠΕ, σύμφωνα με το άρθ. 26 παρ. 2 ν. 3190/1955, οι τρίτοι αλλά και οι εταίροι μπορούν να ασκήσουν αξιώσεις της εταιρείας σε βάρος των διαχειριστών, εάν εκείνη αποφασίσει να μην προβεί σε σχετική διεκδίκηση ή εάν δεν ασκήσει τις αξιώσεις της εντός εύλογου χρονικού διαστήματος¹²⁶.

¹²¹ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 181 επ.

¹²² Α. Καραγκουνίδης, ό.π., σελ. 398 και Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 182.

¹²³ Α. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Εμπορικών Εταιρειών, 2^η Έκδοση, σελ. 2016, σελ. 616, αρ. περ. 15 επ. για την ευθύνη του διαχειριστή ΙΚΕ.

¹²⁴ Α. Αλεξανδρίδου, ό.π., σελ. 546 επ., αρ. περ. 15 επ. για την ευθύνη του διαχειριστή ΕΠΕ.

¹²⁵ Ν. Ρόκας, ό.π., 8^η Έκδοση, σελ. 349 επ., αρ. περ. 125 επ.

¹²⁶ Ν. Ρόκας, 8^η έκδοση, ό.π. σελ. 352, αρ. περ. 114 επ.

4. Η ευθύνη των διοικητικών οργάνων έναντι του Δημοσίου

Παρά τη γενική παραδοχή ότι τα μέλη του ΔΣ της ΑΕ καθώς και οι διαχειριστές της ΕΠΕ και της ΙΚΕ δεν ευθύνονται προσωπικά για χρέη και υποχρεώσεις του νομικού προσώπου, η θέση αυτή αίρεται ειδικά για τις οφειλές έναντι του Δημοσίου. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρ. 50 του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας¹²⁷, τα πρόσωπα που είναι εκτελεστικοί πρόεδροι, διευθυντές, γενικοί διευθυντές, διαχειριστές, διευθύνοντες σύμβουλοι, εντεταλμένοι στη διοίκηση των νομικών προσώπων και νομικών οντοτήτων, καθώς και τα πρόσωπα που ασκούν εν τοις πράγμασι τη διαχείριση ή διοίκηση νομικού προσώπου ή νομικής οντότητας, ευθύνονται προσωπικά και αλληλέγγυα για την πληρωμή του φόρου εισοδήματος, παρακρατούμενου φόρου, κάθε επιρριπτόμενου φόρου, Φ.Π.Α. και του ΕΝ.Φ.Ι.Α., που οφείλονται από αυτά τα νομικά πρόσωπα και τις νομικές οντότητες, ανεξάρτητα από τον χρόνο βεβαίωσής τους, ως και για τους τόκους, πρόστιμα, προσαυξήσεις και οποιεσδήποτε διοικητικές χρηματικές κυρώσεις επιβάλλονται επ' αυτών. Από την ανωτέρω διάταξη συνάγεται ότι οι ασκούντες τη διοίκηση της εταιρείας, ακόμη κι εάν πρόκειται για de facto διοικητικό όργανο το οποίο δεν έχει ορισθεί με τη νόμιμη διαδικασία, ευθύνονται από κοινού και εις ολόκληρον με την εταιρεία για τις ανωτέρω οφειλές¹²⁸. Προϋπόθεση για τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης των προσώπων αυτών, είναι η οφειλή προς το Δημόσιο να κατέστη ληξιπρόθεσμη ενόσω αυτά διατελούσαν ως όργανα της εταιρείας. Τέλος, πρέπει να συντρέχει υπαιτιότητα των εν λόγω οργάνων περί μη καταβολής ή απόδοσης των οφειλόμενων στο Δημόσιο. Τα πρόσωπα αυτά οφείλουν να αποδείξουν ότι δεν έδρασαν με υπαιτιότητα, καθώς όπως ρητά ορίζεται στην παρ. 1 εδ. γ' του παραπάνω άρθρου, αυτά φέρουν το βάρος απόδειξης.

Η παραπάνω διάταξη τυγχάνει εφαρμογής και στην περίπτωση της συγχώνευσης, Έτσι, δεν απαλλάσσονται τα διοικητικά όργανα από την ευθύνη τους, ακόμη και όταν το νομικό πρόσωπο απορροφηθεί από έτερο νομικό πρόσωπο. Εντούτοις, καθίστανται από κοινού υπεύθυνοι έναντι του Δημοσίου, τα διοικητικά όργανα της απορροφώμενης εταιρείας καθώς και η απορροφώσα εταιρεία, ως καθολική διάδοχος της πρώτης.

¹²⁷ Νόμος 4987/2022, ΦΕΚ Α' 206/04.11.2022, «Φορολογικές διαδικασίες και άλλες Κύρωση Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας».

¹²⁸ Σ. Ψυχομάνης, το Δίκαιο Εμπορικών Εταιρειών, 4^η Έκδοση, 2020, σελ. 382, αρ. περ. 1304.

Αντίστοιχα, σύμφωνα με το άρθ. 31 του ν. 4321/2015¹²⁹, τα ίδια πρόσωπα που απαριθμούνται στο άρθ. 50 παρ. 1 του ΚΦΔ, φέρουν προσωπική ευθύνη και εις ολόκληρον και αλληλέγγυα με την εταιρεία, για την καταβολή των οφειλόμενων ασφαλιστικών εισφορών στους Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης¹³⁰. Ως προϋπόθεση για τη στοιχειοθέτηση της εν λόγω ευθύνης είναι οι ασφαλιστικές εισφορές να κατέστησαν ληξιπρόθεσμες κατά το χρονικό διάστημα που ασκούσαν τα καθήκοντά τους τα πρόσωπα αυτά. Επίσης, πρέπει και στην προκειμένη να συντρέχει υπαιτιότητα των προσώπων περί μη καταβολής των οφειλόμενων, ενώ το βάρος απόδειξης περί μη ύπαρξης υπαιτιότητας φέρουν τα ίδια. Τέλος, κατά συγχώνευση, τα διοικητικά όργανα της απορροφώμενης εταιρείας εξακολουθούν να ευθύνονται προσωπικά για την καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών, αλληλέγγυα και εις ολόκληρον με την απορροφώσα εταιρεία.

Οι ανωτέρω διατάξεις, όπως έκρινε η Ολομέλεια του ΣτΕ, δεδομένου ότι θέτουν εξαίρεση στην αρχή αυτοτέλειας του νομικού προσώπου, τυγχάνουν στενής ερμηνείας. Έτσι, τα ανωτέρω παρατιθέμενα πρόσωπα δεν ευθύνονται για τα χρέη έναντι του Δημοσίου που γεννήθηκαν μετά την παραίτηση ή με οιονδήποτε τρόπο παύση της θητείας τους, παρά μόνο για όσες απαιτήσεις δημιουργήθηκαν ενόσω διατελούσαν όργανα του νομικού προσώπου. Κρίσιμο καταληκτικό σημείο της ευθύνης τους είναι η παραίτησή τους (ή για οιονδήποτε άλλο λόγο λήξης της θητείας τους), και όχι ο χρόνος κατά τον οποίο αυτή δημοσιοποιείται, καθώς η δημοσιότητα της παραίτησης έχει δηλωτικό και όχι συστατικό χαρακτήρα¹³¹. Ως εκ τούτου η παράλειψη της δημοσίευσης της παραίτησης διοικητικού οργάνου δεν πλήττει το κύρος της πράξης. Εντούτοις, η μη δημοσιευμένη παραίτηση δεν αντιτάσσεται στους καλόπιστους τρίτους, μεταξύ των οποίων και το Δημόσιο.

¹²⁹ Νόμος 4321/2015, ΦΕΚ Α' 32/21.03.2015, κωδικοποιημένος με τον νόμο 4745/2020, «Ρυθμίσεις για επανεκκίνηση της οικονομίας».

¹³⁰ Ν. Ρόκας, Εμπορικές Εταιρείες, 9^η Έκδοση, 2019, σελ. 357, αρ, περ. 118.

¹³¹ Περίληψη απόφασης Ολομέλειας ΣτΕ 674/2021 περί «ευθύνης παραιτηθέντος από τη διοίκηση ή την εκπροσώπηση ανώνυμης εταιρείας για χρέη αυτής από φόρους και ασφαλιστικές εισφορές προς το ΙΚΑ που γεννήθηκαν μετά την παραίτησή του, Ορισμός ή μη νέας διοικήσεως. Τήρηση ή μη της προβλεπόμενης από τον ν. 2190/20 δημοσιότητας. Δέουσα επιμέλεια του παραιτηθέντος.», δημοσιευμένη στο site του Συμβουλίου της Επικρατείας adjustice.gr.

5. Ευθύνη των διοικητικών οργάνων πριν την συντέλεση της συγχώνευσης και επί ακύρωσής της

5.1. Ευθύνη πριν τη συγχώνευση

5.1.1. Εφαρμοστέες διατάξεις

Όπως αναλύθηκε παραπάνω (υπό παράγραφο 2.5.4.), προϋπόθεση για την θεμελίωση αξίωσης κατά τις διατάξεις του άρθ. 19 σε βάρος των διοικητικών οργάνων συνιστά η πραγματοποίηση της συγχώνευσης. Πριν ακόμη, όμως, πραγματοποιηθεί η συγχώνευση, ήτοι δημοσιευθεί η σύμβαση της συγχώνευσης στη μερίδα του ΓΕΜΗ της απορροφώσας, το διοικητικό όργανο μπορεί να κριθεί υπόλογο για τις ενέργειές του κατά τις γενικές διατάξεις¹³². Εξάλλου, και κατά το προπαρασκευαστικό στάδιο του εταιρικού μετασχηματισμού είναι δυνατό να ζημιωθούν οι συμμετέχουσες εταιρείες. Κυριότερο γεγονός πρόκλησης ζημίας στις συμμετέχουσες εταιρείες συνιστά η ματαίωση τελικά της δημοσίευσης στο ΓΕΜΗ της συγχώνευσης, ενόψει πλημμελειών κατά τη διαδικασία προετοιμασίας του μετασχηματισμού. Παραδείγματος χάριν, ζημία μπορεί να προκληθεί σε περίπτωση που δε ληφθεί σύννομα απόφαση από την ΓΣ ή τη Συνέλευση των Εταίρων για την έγκριση της συγχώνευσης ή σε περίπτωση παρέλκυσης από μία εκ των συμμετεχουσών εταιρειών της ολοκλήρωσης της συγχώνευσης. Η αποκατάσταση της βλάβης που υπέστησαν τα μέρη στο παραπάνω στάδιο δεν ρυθμίζεται ειδικά από τον ν. 4601/2019. Δεδομένου, άλλωστε, ότι προ της συντέλεσης της συγχώνευσης, οι συμμετέχουσες εταιρείες διατηρούν την νομική τους αυτοτέλεια και δεν έχει επέλθει σύγχυση των περιουσιών τους, τυγχάνουν εφαρμογής οι γενικές διατάξεις εταιρικού δικαίου που διέπουν το εκάστοτε νομικό πρόσωπο και ειδικά την ευθύνη του διοικητικού του οργάνου¹³³.

Οι τρίτοι, όπως οι μέτοχοι, οι εταίροι, οι πιστωτές, οι εργαζόμενοι και λοιποί δικαιούχοι διαθέτουν πάντα την οδό των διατάξεων του αστικού κώδικα περί αδικοπραξίας, για την αποκατάσταση τυχόν άμεσης ζημίας που προκλήθηκε από παράνομη υπαίτια συμπεριφορά των διοικούντων¹³⁴.

¹³² Α. Καραγκουνίδης, ό.π., σελ. 399 επ., Μικρούλεα, ό.π., σελ. 158 επ., αρ. περ. 48 επ.

¹³³ Ι. Βενιέρης, ό.π., σελ. 356 επ.

¹³⁴ Α. Καραγκουνίδης, ό.π., σελ. 399 επ.

5.1.2. Προϋποθέσεις ευθύνης κατά τις διατάξεις του Εταιρικού Δικαίου

Κατ' εφαρμογή των γενικών διατάξεων του εταιρικού δικαίου, η ίδια η εταιρεία μπορεί να αναζητήσει σε βάρος των υπαιτίων διοικητικών οργάνων αποκατάσταση της προκληθείσας στην εταιρική περιουσία βλάβης. Ειδικότερα, κατά την άσκηση της διαχειριστικής εξουσίας, το διοικητικό όργανο οφείλει να δρα σύμφωνα με τις αρχές επιμελούς διαχείρισης, τηρώντας παράλληλα την υποχρέωση πίστης έναντι της εταιρείας¹³⁵. Το περιεχόμενο της υποχρέωσης επιμελούς διαχείρισης συνίσταται στην επίδειξη εκ μέρους των διοικούντων της επιμέλειας του συνετού επιχειρηματία και πρωτίστως στην τήρηση του νόμου, του καταστατικού και των νομίμων αποφάσεων των Γενικών Συνελεύσεων / Συνελεύσεων των Εταίρων. Σύμφωνα με την υποχρέωση πίστης, το διοικητικό όργανο αλλά και κάθε τρίτο πρόσωπο στο οποίο έχει ανατεθεί η άσκηση εξουσιών, οφείλουν να δρουν κατά τρόπο επωφελή για το εταιρικό συμφέρον και να μην προβαίνουν σε ενέργειες που παρεμποδίζουν την οικονομική ευημερία και την επίτευξη του εταιρικού σκοπού¹³⁶. Η υποχρέωση πίστης προβλέπεται ειδικά και στο άρθ. 65 του ν. 4072/2012 για τους διαχειριστές της ΙΚΕ με έμφαση στην ευθύνη του διαχειριστή να δρα υπέρ του εταιρικού και όχι προσωπικού συμφέροντος¹³⁷. Οι παραπάνω υποχρεώσεις πρέπει να τηρούνται σε όλο το φάσμα της διαχειριστικής εξουσίας του διοικητικού οργάνου, στο οποίο συγκαταλέγονται και οι εργασίες που σχετίζονται με την προετοιμασία και πραγματοποίηση της συγχώνευσης¹³⁸.

Σε περίπτωση που το διοικητικό όργανο δρα κατά παράβαση των παραπάνω, γεννάται ευθύνη του για οποιαδήποτε ζημία προκαλεί στο νομικό πρόσωπο. Ελλείψει τελεσθείσας συγχώνευσης, η ευθύνη του διοικητικού οργάνου διέπεται από τις γενικές διατάξεις των άρθ. 102 επ. ν. 4548/2018 για τις ΑΕ, του άρθ. 26 ν. 3190/1955 για τις ΕΠΕ και του άρθ. 67 ν.

¹³⁵ Γ. Σωτηρόπουλος, Η ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου για επιχειρηματικές συμβουλές, ΔΕΕ 7/2003, σελ. 781.

¹³⁶ Ν. Ρόκας, ό.π., 9^η Έκδοση, σελ. 298 επ., αρ. περ. 34 επ.

¹³⁷ Σύμφωνα με το άρθ. 65 παρ. 1 ν. 4072/2012, περί υποχρέωσης πίστωσης: *Ο διαχειριστής έχει υποχρέωση πίστωσης απέναντι στην εταιρεία. Οφείλει ιδίως: (α) να μην επιδιώκει ίδια συμφέροντα που αντιβαίνουν στα συμφέροντα της εταιρείας, (β) να αποκαλύπτει έγκαιρα στους εταίρους τα ίδια συμφέροντά του, που ενδέχεται να ανακόψουν από συναλλαγές της εταιρείας, οι οποίες εμπίπτουν στα καθήκοντά του, καθώς και κάθε άλλη σύγκρουση ιδίων συμφερόντων με αυτά της εταιρείας ή συνδεδεμένων με αυτήν επιχειρήσεων κατά την έννοια της παρ. 5 του άρθρου 42ε του κ.ν. 2190/1920, που ανακόπτει κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, (γ) να μη διενεργεί πράξεις για λογαριασμό του ίδιου ή τρίτων, που ανάγονται στο σκοπό της εταιρείας ούτε να είναι εταίρος προσωπικής εταιρείας, Ε.Π.Ε. ή ιδιωτικής κεφαλαιουχικής εταιρείας, που επιδιώκει τον ίδιο σκοπό, εκτός αν οι εταίροι αποφασίσουν ότι επιτρέπονται τέτοιες πράξεις και (δ) να τηρεί εχεμύθεια για τις εταιρικές υποθέσεις.*

¹³⁸ Γ. Παπαχρήστου, Fairness Opinion – Καθήκον πίστης και κανόνας επιχειρηματικής κρίσης στο πεδίο των εξαγορών και συγχωνεύσεων, ΔΕΕ 7/2018, σελ. 834 επ.

4072/2012 για τις ΙΚΕ¹³⁹. Κοινή συνιστώσα των ανωτέρω διατάξεων συνιστά η ύπαρξη διαχειριστικού πταίσματος, υπό την έννοια μίας ξεχωριστής κατηγορίας ευθύνης, η οποία προβλέπεται ρητά στο νόμο και αποκλίνει εν μέρει από τις οικείες διατάξεις του αστικού κώδικα που ρυθμίζουν την ευθύνη. Έτσι, τα διοικητικά όργανα υπέχουν ευθύνη για κάθε πταίσμα, εκτός εάν αποδειχθεί ότι έδρασαν επιδεικνύοντας επιμέλεια *συνετού επιχειρηματία*¹⁴⁰. Οι διατάξεις που καθορίζουν την ευθύνη των διοικητικών οργάνων είναι αναγκαστικού δικαίου, ώστε δε δίδεται περιθώριο απόκλισης από αυτές με καταστατική ή άλλη συμβατική πρόβλεψη. Όπως και υπό το άρθρ. 19 παρ. 1 ν. 4601/2019, η ευθύνη των άρθρων 102 επ. του ν. 4548/2018 τυγχάνει εφαρμογής όχι μόνο επί των μελών του ΔΣ αλλά και των υποκατάστατων οργάνων¹⁴¹.

Υπό το πρίσμα των γενικών αυτών διατάξεων, τα διοικητικά όργανα μπορούν να απαλλαγούν από τυχόν ευθύνη για πρόκληση ζημίας, όταν οι ενέργειές τους στηρίζονται σε εύλογη επιχειρηματική απόφαση (*business judgment rule*). Ο εν λόγω κανόνας αφορά αποκλειστικά την ευθύνη του διοικητικού οργάνου έναντι της ίδιας της εταιρείας, χαρακτηριζόμενη και ως εσωτερική ευθύνη. Δεν αντιστασεται, εντούτοις, σε τρίτους η εύλογη επιχειρηματική απόφαση ως λόγος απαλλαγής από την ευθύνη¹⁴². Ο κανόνας αυτός, ως μέσο περιορισμού ή και απαλλαγής της ευθύνης των διοικητικών οργάνων, δεν εφαρμόζεται αποκλειστικά στο ΔΣ των ΑΕ, αλλά γίνεται δεκτό ότι υπάγονται σε αυτόν και οι διαχειριστές των ΕΠΕ και ΙΚΕ¹⁴³. Έτσι, σε περίπτωση που η ζημία της εταιρείας προκαλείται από υψηλού ρίσκου απόφαση του διοικητικού οργάνου, αυτό δεν οδηγεί άνευ ετέρου σε καταλογισμό ευθύνης στο τελευταίο. Βέβαια, το διοικητικό όργανο οφείλει να αναλαμβάνει τον κίνδυνο στο πλαίσιο εύλογης προσδοκίας ότι θα προκύψει ωφέλεια για την εταιρεία¹⁴⁴. Προς περαιτέρω διασφάλιση της θέσης των διοικούντων, οι τελευταίοι μπορούν, πέραν της έκθεσης αποτίμησης που συντάσσεται υποχρεωτικά, να απευθυνθούν σε ειδικό για περαιτέρω εξέταση της σχέσης ανταλλαγής, γνωστή ως *fairness opinion*, προς διασφάλιση της αντικειμενικότητας και της αξιοπιστίας των αποφάσεων του¹⁴⁵.

¹³⁹ Λ. Γρηγοριάδης, *ό.π.* σελ. 183 επ.

¹⁴⁰ Ν. Ρόκας, *ό.π.* 8^η Έκδοση, σελ. 334 επ., αρ. περ. 100.

¹⁴¹ Ν. Ρόκας, *ό.π.*, 9^η Έκδοση, σελ. 334 επ.

¹⁴² Μ. Μαρίνος, Ο κανόνας της επιχειρηματικής κρίσεως – Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρ. 22^α παρ. 2 κ.ν. 2190/1920, ΧρΙδ Θ/2009, σελ. 106 επ.

¹⁴³ Λ. Ζυγούρος, Ο κανόνας της Επιχειρηματικής Κρίσης, 2012, σελ. 25 επ.

¹⁴⁴ Μ. Μαρίνος, *ό.π.*

¹⁴⁵ Σύμφωνα με τον Γ. Παπαχρήστου, *ό.π.*: «*Η λήψη ενός fairness opinion βοηθά τα μέλη του ΔΣ να αποδείξουν ότι κατά την απόρριψη ή αποδοχή μίας προσφοράς ενήργησαν προς όφελος της εταιρείας.*»

5.1.2.1. Η άσκηση αξιώσεων σε βάρος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ανώνυμης Εταιρείας

Σε περίπτωση, παρόλα αυτά, που η εταιρεία ζημιωθεί από ενέργειες του διοικητικού της οργάνου, δύναται να εγείρει σε βάρος του αξιώσεις. Ειδικότερα, στην περίπτωση της ΑΕ, η ζημία που προκάλεσε μέλος του ΔΣ, αποκαθίσταται δια της έγερσης εταιρικής αγωγής κατά το άρθ. 103 ν. 4548/2018, η οποία κατά κανόνα ασκείται από το ίδιο το ΔΣ. Βέβαια, κατά τις παραδοχές της διάταξης, μπορεί το τελευταίο, κατά τη στάθμιση του εταιρικού συμφέροντος, να απέχει από την άσκηση εταιρικής αγωγής, εάν αυτό αποβεί βλαπτικό για το γενικότερο συμφέρον της εταιρείας¹⁴⁶. Εάν, παρόλα αυτά, το ίδιο το ΔΣ αμελεί την άσκηση αγωγής για λογαριασμό της εταιρείας, μπορεί να υποχρεωθεί προς τούτο με αίτηση της πλειοψηφίας των μετόχων, κατά τους ορισμούς της διάταξης του άρθ. 104 παρ. 4 ν. 4548/2018¹⁴⁷.

Η εν λόγω αίτηση προς το ΔΣ προς άσκηση εταιρικής αγωγής υποβάλλεται και από μετοχική μειοψηφία, η οποία εκπροσωπεί τουλάχιστον το 1/20 του καταβεβλημένου μετοχικού κεφαλαίου, και υπό την προϋπόθεση ότι οι εταιρικές συμμετοχές κατέχονται από τους μετόχους για χρονικό διάστημα τουλάχιστον 6 μηνών από την κατάθεση του σχετικού αιτήματος. Με καταστατική διάταξη μπορεί το ανωτέρω ποσοστό του 1/20 να μειωθεί περαιτέρω, ενισχύοντας την προστασία των μετόχων μειοψηφίας, σύμφωνα με το άρθ. 104 παρ. 1 ν. 4548/2018¹⁴⁸. Σε περίπτωση, παρόλα αυτά, που το ίδιο το ΔΣ, ως το όργανο που ασκεί την εκπροσωπευτική εξουσία της εταιρείας, αρνείται εγγράφως να προβεί σε άσκηση σχετικής αγωγής, ή δεν έχει δράσει εντός της τασσόμενης προθεσμίας ή ακόμη έχει περάσει χρονικό διάστημα τεσσάρων μηνών από την υποβολή σχετικής αίτησης¹⁴⁹, η πλειοψηφία των μετόχων της παραπάνω μειοψηφίας, η οποία υπέβαλε σχετικό αίτημα προς άσκηση της εταιρικής αγωγής, μπορεί να καταθέσει αίτημα στο Μονομελές Πρωτοδικείο της έδρας του νομικού προσώπου με αντικείμενο τον διορισμό ειδικού εκπροσώπου για την έγερση της εταιρικής αγωγής. Ίδια δίοδος για την προστασία της εταιρικής περιουσίας, ήτοι δια

¹⁴⁶ Ν. Τέλλης, (επιμ. Σωτηρόπουλου) σε Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας – Ερμηνεία κατ' άρθ. 4548/2018, Τόμος Π, 2020, ερμηνεία αρθ. 103, σελ. 1464 επ., αρ. περ. 4 επ.

¹⁴⁷ Α. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Εμπορικών Εταιρειών, 3^η Έκδοση, 2019, σελ. 327 επ., αρ. περ. 100 επ.. Σύμφωνα με την ίδια (αρ. περ. 101) «για την λήψη σχετικής απόφασης απαιτείται απόλυτη και όχι απλή πλειοψηφία».

¹⁴⁸ Ν. Τέλλης, ό.π., ερμηνεία άρθ. 104, σελ. 1494 επ., αρ. περ. 12 επ.

¹⁴⁹ Όπως προβλέπεται στο άρθ. 104 παρ. 2 ν. 4548/2018.

διορισμού ειδικού εκπροσώπου, παρέχεται και στην περίπτωση κατά την οποία το ΔΣ αδράνησε, παρά το υποβληθέν από την πλειοψηφία των μετόχων αίτημα προς άσκηση αγωγής ή το ΔΣ αδυνατεί να αποφασίσει νομίμως λόγω του κωλύματος συμμετοχής των υπαιτίων.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, επιδιώκεται η επανόρθωση τυχόν ζημίας πρωτίστως στην εταιρική περιουσία και κατά συνέπεια και της έμμεσης βλάβης που υφίστανται οι μέτοχοι, ενώ η προστασία της εταιρικής περιουσίας διαφυλάττει και τα συμφέροντα των εταιρικών πιστωτών¹⁵⁰. Επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με το άρθ. 107 ν. 4548/2018, τα μέλη του ΔΣ φέρουν ευθύνη σε περίπτωση που ζημίωσαν τους μετόχους, τους εταιρικούς πιστωτές και κάθε τρίτο. Βέβαια, η διάταξη αφορά την αποκατάσταση αποκλειστικά της άμεσης, και όχι της αντανακλαστικής ζημίας των ανωτέρω προσώπων. Μάλιστα, εάν μέλος του ΔΣ, στο πλαίσιο της οργανικής του σχέσης με την εταιρεία, δράσει παράνομα και υπαίτια ζημιώνοντας τρίτο, τότε ιδρύεται ευθύνη και του ίδιου του νομικού προσώπου, σύμφωνα με τις επιταγές της διάταξης του άρθ. 71 ΑΚ¹⁵¹.

Στη θεωρία υφίστατο έντονη διχογνωμία αναφορικά με το εάν ο μέτοχος, κατά τις γενικές διατάξεις του κ.ν. 2190/1920, διαθέτει το δικαίωμα να εγείρει αξίωση για τις απαιτήσεις της εταιρείας, ως εμμέσως ζημιωθείς, εάν το ΔΣ, επιφορτισμένο με τη σχετική αρμοδιότητα, αδρανεύει. Κατά πόσο, με άλλα λόγια, σε περίπτωση που τελικώς δεν ασκήθηκε η εταιρική αγωγή με αποτέλεσμα να υποστούν ζημία οι μέτοχοι της εταιρείας, δύνανται οι τελευταίοι να διεκδικήσουν σε βάρος των μελών του ΔΣ και σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις των άρθ. 914 επ. ΑΚ αποζημίωση για την αντανακλαστική τους ζημία¹⁵². Παρότι δεν υφίσταται ρητή προς τούτο πρόβλεψη στον νόμο και παραβλέποντας το γεγονός ότι με τη διάταξη του άρθ. 914 επ. ΑΚ αποκαθίσταται μόνο η άμεση ζημία, υποστηρίζεται από μερίδα της θεωρίας η άσκηση εκ μέρους του μετόχου αγωγής σε βάρος των μελών του ΔΣ για την ατομική αντανακλαστική ζημία που υπέστη¹⁵³. Το δικαίωμα αυτό του μετόχου διατηρείται, μάλιστα, ακόμη και σε περίπτωση που η ΓΣ προέβη σε έγκριση της διαχείρισης του ΔΣ. Δεν τίθεται αντίστοιχη προβληματική και για τους εταιρικούς πιστωτές ή τρίτους, οι οποίοι αιτούνται

¹⁵⁰ Ε. Αλεξανδρίδου, ό.π., σελ. 318, αρ. περ. 86

¹⁵¹ Ν. Ρόκας, ό.π., 9^η Έκδοση, σελ. 330 επ., αρ. περ. 82, Ν. Ελευθεριάδης, ό.π., σελ. 134.

¹⁵² Ν. Ρόκας, ό.π., 9^η Έκδοση, σελ. 348 επ., αρ. περ. 113, σύμφωνα με τον οποίο «Υπάρχει αμφισβήτηση, αν, στην περίπτωση αυτή μπορούν οι ζημιωθέντες μέτοχοι, ως έσχατη λύση, να ζητήσουν με βάση τα άρθ. 914 και 919 ΑΚ αποκατάσταση της ατομικής τους ζημίας από τα υπαίτια μέλη του ΔΣ.»

¹⁵³ Ε. Αλεξανδρίδου, ό.π., σελ. 331, αρ. περ. 109 και Θ. Λιακόπουλος, ό.π., σελ. 112. Αντίθετος ο Γ. Σωτηρόπουλος, ΕΕμπΔ 2006, ό.π.

παραδεκτός την αποκατάσταση αποκλειστικά της αμέσου ζημίας που υφίστανται από πράξεις ή παραλείψεις του ΔΣ¹⁵⁴. Έχει υποστηριχθεί ακόμη η δυνατότητα του μετόχου να αξιώσει αυτούσια αποκατάσταση της ζημίας του από τα μέλη του ΔΣ, κατ' εφαρμογή του άρθ. 297 εδ. β' ΑΚ¹⁵⁵.

Κρατούσα, βέβαια, φαίνεται πως είναι η αντίθετη άποψη. Αναλυτικότερα, ο μέτοχος δεν είναι πιστωτής της εταιρείας ώστε να δικαιούται να ασκήσει πλαγιαστικά αγωγή σε βάρος του διοικητικού οργάνου, σε περίπτωση που η ίδια εταιρεία αδρανεύει¹⁵⁶.

5.1.2.2. Η άσκηση αξιώσεων σε βάρος των διαχειριστών της ΕΠΕ και της ΙΚΕ

Όπως ακριβώς το ΔΣ της ΑΕ, έτσι και οι διαχειριστές της ΕΠΕ και της ΙΚΕ είναι επιφορτισμένοι με την άσκηση όλων των εξουσιών που εντάσσονται στον εταιρικό σκοπό¹⁵⁷.

Απόκλιση από όσα εκτέθηκαν παραπάνω για τις ΑΕ, εισάγεται με την διάταξη του άρθ. 26 του ν. 3190/1955, σύμφωνα με το οποίο *οι διαχειρισταί ευθύνονται εις αποζημίωσιν, εφ' όσον δε ενήργησαν από κοινού εις ολόκληρον, έναντι της εταιρείας, εκάστου των εταίρων και των τρίτων διά παραβάσεις του παρόντος νόμου και του καταστατικού ή διά πταίσματα περί την διαχείρισιν αυτών*. Από την εν λόγω διάταξη συνάγεται η δυνατότητα του εταίρου της ΕΠΕ αλλά και του δανειστή ως τρίτου να εγείρουν αξίωση αποζημίωσης σε βάρος του διαχειριστή για ζημία που προκλήθηκε από πταίσμα του τελευταίου στην εταιρική περιουσία. Πρόκειται, δηλαδή, για αποκατάσταση της αντανακλαστικής ζημίας που υφίσταται ως έμμεσα ζημιωθείς¹⁵⁸ ο εταίρος ή τρίτος, ενόψει της ζημίας που προκαλείται στην εταιρική περιουσία¹⁵⁹.

¹⁵⁴ Ν. Ρόκας, ό.π., 9^η Έκδοση, σελ. 351, αρ. περ. 114 επ.

¹⁵⁵ Α. Μικρουλέα, ό.π., σελ 187 (με περαιτέρω παραπομπή σε Παμπούκη, ΕπισκεΕΔ 1995, 333).

¹⁵⁶ Α. Μικρουλέα, ό.π., σελ. 186

¹⁵⁷ Ν. Ρόκας, ό.π., 9^η Έκδοση, σελ. 541 επ., αρ. περ. 32 επ.

¹⁵⁸ ΠΠΑθ. 2560/1993, ΕΕμπΔ 1993, σελ. 67 επ., σύμφωνα με την οποία: «Οι ρυθμίσεις αυτές (άρθ. 26 ν. 3190/1955) αναφέρονται στην περίπτωση κατά την οποία οι εταίροι ζημιώνονται εμμέσως από πράξεις ή παραλείψεις των διαχειριστών και δεν επεκτείνονται στην περίπτωση κατά την οποία από πράξεις ή παραλείψεις των διαχειριστών προκαλείται αμέσως ζημία στην ατομική περιουσία των εταίρων (...), οι οποίοι δικαιούνται να αξιώσουν αποκατάσταση της ζημίας αυτής κατά τις κοινές διατάξεις (914 επ. ΑΚ) με την άσκηση ατομικής αγωγής». Έτσι και Ν. Τέλλης, Υπογραφή και Ευθύνη των διαχειριστών της Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης, 1994, σελ. 115, αρ. περ. 36 επ.

¹⁵⁹ Θ. Λιακόπουλος, ό.π., σελ. 122 επ.

Βέβαια, η ως άνω δυνατότητα έγερσης αγωγής σε βάρος του διαχειριστή ή τρίτου, έχει επικουρικό μόνο χαρακτήρα, καθώς ενεργοποιείται το εν λόγω δικαίωμα υπό την προϋπόθεση ότι αδρανεύει η ίδια η εταιρεία ή αποφασίζει τη μη άσκηση των σχετικών αξιώσεων. Ακόμη κι εάν η συνέλευση των εταίρων έχει απαλλάξει τον διαχειριστή από τυχόν ευθύνη του ή έχει παραιτηθεί από τις σχετικές αξιώσεις, εξακολουθούν οι εταίροι να διαθέτουν την ανωτέρω δυνατότητα (έγερσης αξιώσεων σε βάρος του διαχειριστή). Οι εταιρικοί δανειστές κρίνεται ότι έχουν έννομο συμφέρον προς άσκηση τέτοιας αγωγής σε βάρος των διαχειριστών σε περίπτωση που η εναπομείνασα εταιρική περιουσία δεν επαρκεί για την ικανοποίηση τους¹⁶⁰.

Το αίτημα του εταίρου ή τρίτου που ασκεί την εν λόγω αγωγή υπό την ιδιότητα του μη δικαιούχου διαδίκου, συνίσταται στην καταβολή της αποζημίωσης στην εταιρεία. Κατά την κρατούσα άποψη, όταν τα παραπάνω πρόσωπα ασκούν αξιώσεις της εταιρείας αντί της τελευταίας, θεμελιώνεται πλαγιαστική άσκηση της αξίωσης της εταιρείας και όχι ευθεία αξίωση των πρώτων¹⁶¹. Σε κάθε περίπτωση, η τυχόν επιδικασθείσα αποζημίωση απευθύνεται στην ίδια την εταιρεία, και όχι στους ασκούντες την αγωγή τρίτους ή εταίρους.

Στενότερη είναι η ρύθμιση του άρθ. 67 του ν. 4072/2012 για τις ΙΚΕ. Σύμφωνα με την διάταξη αυτή, οι διαχειριστές φέρουν ευθύνη έναντι της ίδιας εταιρείας, για οιαδήποτε ζημία προκάλεσαν στην τελευταία. Δυνάμει της παρ. 4 του άρθ. 67, αγωγή σε βάρος του διαχειριστή για επανόρθωση της προκληθείσας ζημίας στην εταιρική περιουσία, μπορεί να εγείρει και οποιοσδήποτε εταίρος ως μη δικαιούχος διάδικος. Οι τρίτοι, πάντως, αποκλείονται από τη δυνατότητα άσκησης της εταιρικής αγωγής¹⁶². Ο κανόνας περί παράλληλης ευθύνης του νομικού προσώπου, σε περίπτωση που ο διαχειριστής τέλεσε υπαιτίως παράνομη ζημιολογία πράξη σε τρίτο, τυγχάνει εφαρμογής και στις ΙΚΕ και στις ΕΠΕ.

¹⁶⁰ Ν. Ρόκας, ό.π., 9^η Έκδοση, σελ. 542 επ., αρ. περ. 36.

¹⁶¹ Ν. Ρόκας, ό.π., 8^η Έκδοση, σελ. 553 επ., αρ. περ. 36 επ.

¹⁶² Ν. Ρόκας, ό.π., 9^η Έκδοση, σελ. 581, αρ. περ. 12.

5.2. Ευθύνη των διοικητικών οργάνων επί ακύρωσης της συγχώνευσης

Ο ν. 4601/2019 δεν εξετάζει το ζήτημα της ευθύνης των διοικητικών οργάνων σε περίπτωση που από υπαίτια πράξη ή παράλειψη των τελευταίων, ακυρωθεί συντελεσθείσα συγχώνευση¹⁶³. Η συγχώνευση δύναται να ακυρωθεί υπό τις προϋποθέσεις του άρθ. 20 ν. 4601/2019. Η κήρυξη της συγχώνευσης ως άκυρης από το αρμόδιο δικαστήριο με έκδοση διαπλαστικής απόφασης, οδηγεί σε ανατροπή του μετασχηματισμού. Λόγο ακυρότητας της συγχώνευσης συνιστά η περίπτωση κατά την οποία απόφαση της ΓΣ ή της Συνέλευσης των Εταίρων με την οποία εγκρίνεται ο μετασχηματισμός προσβάλλεται ως άκυρη, ακυρώσιμη ή ανυπόστατη. Την ακυρότητα των παραπάνω αποφάσεων μπορεί να προκαλέσουν διάφορες πλημμέλειες στην τηρηθείσα διαδικασία, όπως, ενδεικτικά, η παράλειψη δημοσίευσης στο ΓΕΜΗ του σχεδίου σύμβασης ή της κατάρτισης λεπτομερούς έκθεσης από το ΔΣ προς τις οικείες συνελεύσεις αλλά και δημοσίευσής της (σύμφωνα με το άρθ. 9 παρ. 1), η μη ενημέρωση των μετόχων / εταίρων κατ' άρθ. 9 παρ. 3¹⁶⁴.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η πλημμελής εκπλήρωση από πλευράς του ΔΣ ή διαχειριστή των αρμοδιοτήτων τους (όπως αυτή του άρθ. 9 περί σύνταξης λεπτομερούς έκθεσης και ενημέρωσης των μετόχων /εταίρων, ή του άρθ. 8 παρ. 1 περί δημοσίευσης του σχεδίου της σύμβασης με επιμέλεια του διοικητικού οργάνου), μπορεί να οδηγήσει στην ανατροπή και ακύρωση της συγχώνευσης, προκαλώντας σημαντική ζημία στις συμμετέχουσες εταιρείες αλλά και στους τρίτους. Η ευθύνη των οργάνων εξ αυτής της αιτίας διέπεται από τις γενικές διατάξεις τόσο του εταιρικού δικαίου – ως εκτέθηκαν ανωτέρω υπό παράγραφο 5.1.2. – όσο και του δικαίου της αδικοπραξίας για την άμεση ζημία τρίτων¹⁶⁵.

¹⁶³ Α. Μικρουλέα, ό.π., Άρθ. 74 κν 2190/1920, σελ. 158 επ., αρ. περ. 48 επ.

¹⁶⁴ Α. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 210 επ.

¹⁶⁵ Α. Καραγκουνίδης, ό.π., σελ. 399 επ.

6. Επίλογος

Καθίσταται φανερή η επιδίωξη σε ευρωπαϊκό επίπεδο της ισχυροποίησης της ασφάλειας δικαίου γύρω από την τέλεση των εταιρικών μετασχηματισμών, με τον μεγαλύτερο δυνατό περιορισμό των λόγων για τους οποίους δύναται να προσβληθούν αυτοί ως άκυροι. Όπως ήδη επισημάνθηκε, οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις, από τη στιγμή που αναπτύσσουν έννομα αποτελέσματα, δεν ακυρώνονται, παρά μόνο επιβάλλονται έτερα μέτρα και κυρώσεις κατά τις αναγκαστικού δικαίου διατάξεις¹⁶⁶, ενώ εξίσου περιοριστικά απαριθμούνται οι λόγοι ακύρωσης και επί εγχώριων συγχωνεύσεων.

Εντούτοις, δεν μπορεί να παραγνωρίζεται, για χάρη διευκόλυνσης των εταιρικών μετασχηματισμών και της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής αγοράς, η επίδραση που ασκεί η συγχώνευση στους μετόχους / εταίρους και πάντες τρίτους που συναλλάσσονται με τις συμμετέχουσες εταιρείες. Για το λόγο αυτό, φαίνεται επιβεβλημένη η παροχή κατάλληλων εγγυήσεων στα τρίτα προς της εταιρεία μέρη για την διασφάλιση των συμφερόντων τους. Η εξισορρόπηση αυτή των συμφερόντων από την μία της εταιρείας και από την άλλη των τρίτων συναλλασσόμενων, επιτυγχάνεται σε σημαντικό βαθμό με τη θέσπιση διατάξεων που εξασφαλίζουν την δυνατότητα των μερών να κινηθούν σε βάρος των προσώπων οι οποίοι εκκίνησαν τις διαπραγματεύσεις και διεκπεραίωσαν προβλεπόμενες διαδικασίες προς συντέλεση της συγχώνευσης, ήτοι των διοικητικών οργάνων.

Η παρεχόμενη εκ του νόμου προστασία δεν συνεπάγεται στο σύνολο των περιπτώσεων αποτελεσματική προστασία των θιγόμενων μερών έναντι των διοικούντων, αφήνοντας περιθώριο για περαιτέρω προβλέψεις και βελτιστοποίηση του υφιστάμενου συστήματος.

¹⁶⁶ Όπως ορίζει το άρθρ. 53ιζ του ν. 4601/2019 για τα αποτελέσματα της διασυνοριακής συγχώνευσης, με το οποίο ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη τα άρθρ. 131 και 134 της Οδηγίας 2017/1132.

Βιβλιογραφία:

1. Π. Αθαμίδης, Η Ευθύνη των Υποκατάστατων και των πληρεξουσίων του Διοικητικού Συμβουλίου της ανωνύμου εταιρείας προσώπων, σε 12ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικόλογων 2002, Σύγχρονα Ζητήματα Εταιρικής Ευθύνης, 2003
2. Ε. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών (Κεφαλαιουχικές Εταιρίες), Τεύχος Β', Β' Έκδοση, 2000
3. Ε. Αλεξανδρίδου, Το Δίκαιο των Εμπορικών Εταιριών, 2η Έκδοση, 2016
4. Ε. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, 3η Έκδοση, 2019
5. Β. Αντωνόπουλος, Το Δίκαιο των ΑΕ και ΕΠΕ, 4η Έκδοση, 2012,
6. Δ. Αυγητίδης, Το νέο δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών, 2019
7. Ι. Βενιέρης, Η προστασία μετόχων και τρίτων στη συγχώνευση μεταξύ ΑΕ, 2023
8. Α. Γεωργιάδης (επιμ. Α. Γεωργιάδης, Μ. Σταθόπουλος), Αστικός Κώδικας – Κατ' άρθρο ερμηνεία, 1982
9. Λ. Γρηγοριάδης, Το Δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών, 2020
10. Ν. Ελευθεριάδης, Αξιώσεις Μετόχων κατά μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, σε Πρακτικά 3ου Συνεδρίου της Εταιρείας Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου (ΕΜΕΟΔ) με θέμα Ζητήματα Ευθύνης στην Ανώνυμη Εταιρεία, 2019,
11. Λ. Ζυγουρος, Ο κανόνας της Επιχειρηματικής Κρίσης, 2012
12. Ι. Καρακώστας, Αστικός Κώδικας Ερμηνεία – Σχόλια - Νομολογία, 2006
13. Α. Καραγκουνίδης, Ανώμαλη Συγχώνευση και Διάσπαση ανωνύμων εταιριών, 1997
14. Α. Κιάντου – Παμπούκη, Συγχώνευσις Εμπορικών Εταιριών, 1963
15. Λ. Κοτσίρης, Ευρωπαϊκό Εμπορικό Δίκαιο, Β' Έκδοση, 2012
16. Ε. Λεβαντής, Ανώνυμες Εταιρείες, Έκδοση 9η, 1995, Τόμος Τρίτος
17. Θ. Λιακόπουλος, Η άρση της αυτοτέλειας του νομικού προσώπου στη νομολογία, 1993
18. Ι. Λιναρίτης, (επιμ. Σωτηρόπουλου), Το Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών – Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4601/2019, 2021 (ερμηνεία άρθ. 10)
19. Μ. Μαργαρίτης και Α. Μαργαρίτη, Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2η Έκδοση, 2018
20. Α. Μικρούλεα, σε (επιμ.) Ε. Περάκη, Το δίκαιο της Α.Ε., κατ' άρθρο ερμηνεία του κ.ν. 2190/1920, 2002 (ερμηνεία άρθ. 76)
21. Π. Παναγιώτου, Το Δίκαιο των Μετασχηματισμών επιχειρήσεων, 2021

22. Α. Ρόκας (επιμ. Σωτηρόπουλου), Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών – Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4601/2019, 2021 (ερμηνεία άρθ. 19)
23. Ν. Ρόκας, Εμπορικές Εταιρείες, 8η Έκδοση, 2018
24. Ν. Ρόκας, Εμπορικές Εταιρείες, 9η έκδοση, 2019
25. Α. Σινανιώτη - Μαρούδη, Εμπορικό Δίκαιο - Εταιρείες, 3η Έκδοση, 2012
26. Ν. Τέλλης, Υπογραφή και Ευθύνη των διαχειριστών της Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης, 1994.
27. Ν. Τέλλης, (επιμ. Σωτηρόπουλου) σε Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας – Ερμηνεία κατ' άρθ. 4548/2018, Τόμος ΙΙ, 2020, ερμηνεία άρθ. 103 και 104.
28. Δ. Π. Τζάκας, Αγωγές και Αιτήσεις ανώνυμης εταιρείας: ερμηνεία – υποδείγματα, 2019
29. Δ. Χριστοδούλου, (επιμ. Σωτηρόπουλου) Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών – Ερμηνεία κατ' άρθ. 4601/2019, 2021 (ερμηνεία άρθ. 6).
30. Χ. Χρυσάνθης (επιμ. Περάκη), σε Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας – ερμηνεία κατ' άρθρο του κ.ν. 2190/1920, 2009 (ερμηνεία .αρθ. 76)
31. Γ. Ψαρουδάκης σε (επιμ. Σωτηρόπουλου) Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών, 2021 (ερμηνεία άρθ. 21)
32. Σ. Ψυχομάνης, το Δίκαιο Εμπορικών Εταιρειών, 4η Έκδοση, 2020

Αρθρογραφία:

1. Δ. Διακόπουλος, Εισαγωγή στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών – Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (ν. 4601/2019), ΔΕΕ 5/2019, σελ. 682 επ.
2. Μ. Μαρίνος, Ο κανόνας της επιχειρηματικής κρίσεως – Συμβολή στην ερμηνεία του άρθ. 22α παρ. 2 κ.ν. 2190/1920, ΧρΙδ Θ/2009, σελ. 106 επ.
3. Κ. Ντζούφας, Οι διασυννοριακές συγχωνεύσεις εταιρειών μετά τη νέα Οδηγία 2005/56 και την απόφαση Sevic Systems AG, ΕΕμπΔ 2006, σελ. 798
4. Κ. Παμπούκης, Ζητήματα από την ευθύνη για τη Διοίκηση της Ανώνυμης Εταιρείας, ΕΕμπΔ 1985, σελ. 363 επ.
5. Γ. Παπαχρήστου, Fairness Opinion – Καθήκον πίστης και κανόνας επιχειρηματικής κρίσης στο πεδίο των εξαγορών και συγχωνεύσεων, ΔΕΕ 7/2018, σελ. 834 επ.
6. Γ. Σωτηρόπουλος, Η ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου για επιχειρηματικές συμβουλές, ΔΕΕ 7/2003, σελ. 781.

7. Γ. Σωτηρόπουλος (παρατηρήσεις επί της ΑΠ 1298/2006), ΕΕμπΔ 2006, σελ. 601 επ.

Νομοθεσία:

A. Ευρωπαϊκή Νομοθεσία:

- Οδηγία 1968/151/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 9ης Μαρτίου 1968, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιρειών,
- Οδηγία 1977/91/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 1976, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιρειών,
- Οδηγία 1978/855/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 9ης Οκτωβρίου 1978, περί συγχωνεύσεων των ανωνύμων εταιρειών.
- Οδηγία 2005/56/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Οκτωβρίου 2005, για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών.
- Οδηγία 2011/35 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 2011, για τις συγχωνεύσεις των ανωνύμων εταιρειών.
- Οδηγία 2017/1132 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Ιουνίου 2017, σχετικά με ορισμένες πτυχές του εταιρικού δικαίου.
- Οδηγία 2019/1151 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ης Ιουνίου 2019, σχετικά με την χρήση ψηφιακών εργαλείων και διαδικασιών στον τομέα του εταιρικού δικαίου.
- Οδηγία 2019/2121 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2019, σχετικά με τις διασυνοριακές μετατροπές, συγχωνεύσεις και διασπάσεις.

B. Ελληνική Νομοθεσία:

- Κωδικοποιημένος νόμος 2190/1920, ΦΕΚ Α' 216/19.09.1920, «Περί Ανωνύμων Εταιρειών».
- Νόμος 3190/1955, ΦΕΚ Α' 91/16.04.1955, «Περί Εταιρειών Περιορισμένης Ευθύνης».
- Νόμος 3777/2009, ΦΕΚ Α' 127/28-7-2009, «Διασυνοριακές συγχωνεύσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών και άλλες διατάξεις».

- Νόμος 4072/2012, ΦΕΚ Α' 86/11.04.2012, «Βελτίωση επιχειρηματικού περιβάλλοντος – Νέα εταιρική μορφή – Σήματα – Μεσίτες Ακινήτων – Ρύθμιση θεμάτων ναυτιλίας, λιμένων και αλιείας και άλλες διατάξεις»
- Νόμος 4321/2015, ΦΕΚ Α' 32/21.03.2015, «Ρυθμίσεις για επανεκκίνηση της οικονομίας».
- Νόμος 4548/2018, ΦΕΚ Α' 104/13.06.2018, «Αναμόρφωση του δικαίου των ανωνύμων εταιρειών».
- Νόμος 4601/2019, ΦΕΚ Α' 44/09.03.2019 «Εταιρικοί Μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων και λοιπές διατάξεις» με την αιτιολογική έκθεση του νόμου.
- Νόμος 4987/2022, ΦΕΚ Α' 206/04.11.2022, «Κύρωση Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας».
- Νόμος 5055/2023, ΦΕΚ Α' 161/29.09.2023 «Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2019 για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 όσον αφορά τις διασυνοριακές μετατροπές, συγχωνεύσεις και διασπάσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών και επείγουσες διατάξεις για την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς» με την αιτιολογική έκθεση του νόμου.

Νομολογία:

- ΑΠ 41/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- Ολομέλεια ΣτΕ 674/2021
- ΑΠ 2176/2013, ΕΕμπΔ 2014, σελ. 617 επ.
- ΑΠ 2172/2013 (www.areiospagos.gr)
- Υπόθεση C-343/13 (Προδικαστική Παραπομπή) ΔικΕΕ, Modelo Continente Hipermercados SA κατά Autoridade para as Condições de Trabalho — Centro Local do Lis (ACT),
- ΑΠ 243/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

- Υπόθεση C-97/96 (4.12.1997), ΔικΕΕ, Verband deutscher Daihatsu-Händler eV κατά Daihatsu Deutschland GmbH.
- ΠΠΑθ. 2560/1993, ΕΕμπΔ 1993, σελ. 67 επ.